

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

**ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН**

*Навчально-методичні рекомендації
до семінарських та практичних занять*

*Для здобувачів вищої освіти II курсу
денної та заочної форм навчання*

*Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Спеціальність – D8 Право*

Укладач
д-р філос. **К. Г. Шаповалова**

Дніпро
2025

УДК 349.4
П 68

*Рекомендовано до друку
Науково-методичною радою
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 2 від 22.10.2025)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Євген ПОДОРОЖНІЙ, професор кафедри цивільного, трудового та господарського права Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Руслан КОВАЛЕНКО, доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук.

УКЛАДАЧ:

Катерина ШАПОВАЛОВА, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права.

П 68 Правові проблеми реформування земельних відносин : навч.-метод. рекомендації до семінар. та практ. занять для здобув. вищ. освіти П курсу ден. та заоч. форм навч., рівень вищ. освіти – 2-й (магістерськ.), спец-ть – D8 Право / уклад. – д-р філос. К. Г. Шаповалова. Дніпро : ДДУВС, 2025. 88 с.

Навчально-методичні рекомендації до семінарських та практичних занять відповідають темам, які передбачені навчальним планом з дисципліни «Правові проблеми реформування земельних відносин», розроблені та підготовлені відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня в Дніпровському державному університеті внутрішніх справ, галузь знань 08 «Право», спеціальність D8 «Право».

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН»	8
ТЕМА 1. Теоретичні проблеми правового регулювання земельних відносин	10
ТЕМА 2. Проблеми права власності на землю	16
ТЕМА 3. Право землекористування та його види. Проблемні аспекти правової охорони земель	21
ТЕМА 4. Актуальні проблеми управління у галузі використання та охорони земель	27
ТЕМА 5. Проблемні питання юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства	40
ТЕМА 6. Проблемні аспекти правового режиму земель сільськогосподарського та лісгосподарського призначення, земель водного фонду та земель, що особливо охороняються	45
ТЕМА 7. Проблемні аспекти правового режиму земель населених пунктів та земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення	58
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	72
КРИТЕРІЇ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ	74
РЕКОМЕНДОВАННА ЛІТЕРАТУРА	79

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Проблеми правового регулювання земельних відносин» розроблена для ефективного формування у здобувачів вищої освіти поглибленого рівня знань щодо правового регулювання суспільних відносин з набуття, реалізації і гарантій прав та обов'язків, що регулюються нормами земельного законодавства. Теоретична актуальність і практична значущість поглибленого вивчення здобувачами вищої освіти питань сучасного земельного законодавства та реформування земельних відносин зумовлені тим, що в умовах динамічної правотворчості та масштабного оновлення земельного права постійно виникають складнощі із застосуванням чинних норм, їх виконанням, а також із забезпеченням та дотриманням прав на землю. Вивчення зазначеної дисципліни сприятиме науковій, практичній цінності та спрямованості на формування у здобувачів вищої освіти навичок правотворчої (створення норма) та правозастосовчої (практичне використання норм) діяльності у сфері земельних відносин.

В умовах сьогодення в Україні відбуваються значні зміни в земельному законодавстві, які відкривають нові можливості, але водночас створюють низку викликів для власників та орендарів земельних ділянок. Виникає необхідність адаптації до нових правил, що зобов'язує розширено і детально здійснювати вивчення курсу «Правові проблеми реформування земельних відносин» здобувачами вищої освіти за спеціальністю D8 «Право».

Навчальна дисципліна «Правові проблеми реформування земельних відносин» є ґрунтовним компонентом освітньо-професійної програми за спеціальністю D8 «Право» галузі знань 08 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, що вказує на величезну роль необхідності проведення всебічного аналізу земельної реформи в Україні та пропонує здобувачам вищої освіти проаналізувати наявні та запропонувати власні практичні рішення для подолання правових та економічних бар'єрів на шляху до сталого управління земельними ресурсами.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Правові проблеми реформування земельних відносин» є формування у здобувачів вищої освіти поглиблених знань в сфері правового регулювання суспільних відносин щодо набуття, реалізації та гарантій прав та обов'язків, що регулюються нормами земельного законодавства. Теоретична актуальність та практична значимість поглибленого вивчення здобувачами вищої освіти проблем сучасного земельного законодавства і реформування земельних відносин полягає в тому, що у сучасних умовах динамічної правотворчості, масштабного оновлення і розвитку земельного законодавства виникають проблеми застосування та виконання існуючих правових норм, дотримання вимог чинного законодавства щодо забезпечення прав на землю.

Навчальна дисципліна «Правові проблеми реформування земельних відносин» має міждисциплінарні ознаки та об'єднує знання з іншими правовими дисциплінами. За структурно-логічною схемою програми

підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти дисципліна тісно поєднана з такими предметами, як: «Українська мова професійного спрямування», «Теорія держави та права», «Конституційне право», «Земельне право» і є послідовним та ефективним продовженням ґрунтовного вивчення наступних дисциплін: «Цивільний процес», «Господарське право», «Аграрне право», «Екологічне право», «Міжнародне приватне право».

У Дніпровському державному університеті внутрішніх справ здобувачам вищої освіти (рівень вищої освіти: другий (магістерський), спеціальність D8 «Право») дисципліна «Правові проблеми реформування земельних відносин» викладається у II семестрі. Ця дисципліна спрямована на формування у здобувачів вищої освіти навичок правотворчої та правозастосовчої діяльності у сфері земельних відносин, їх правовому реформуванню, розумінню необхідності подальшої модернізації вищої юридичної школи України, зокрема щодо питань врегулювання земельних відносин.

Предмет навчальної дисципліни «Правові проблеми реформування земельних відносин» становлять суспільні відносини, обумовлені специфічними властивостями землі як їх об'єкта у тій частині, у якій вони регулюються нормами земельного права та їх особливості в процесі реформування.

Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Правові проблеми реформування земельних відносин» є ключовою складовою для формування у здобувачів вищої освіти вміння застосовувати загальні та спеціальні алгоритми інститутів земельного законодавства при розгляді проблем реформування охорони й захисту земельних правовідносин, формуючи таким чином у здобувачів вищої освіти професійне юридичне мислення. В навчально-методичних рекомендаціях сформульовані вказівки щодо ретельної підготовки до кожних семінарських і практичних занять відповідно до тем, які виносяться на курс вивчення дисципліни; викладений чіткий і стислий опис теоретичної частини з відповідними питаннями, які розкривають зміст теми, практичні завдання, задачі, оволодіння та розбір, звертаючи увагу на деталі, що сприяє всебічному розгляду визначеної теми у науковій, навчально-методичній літературі, законодавчих актах та судової практики, з'ясовуючи зміст і проблемні питання завдання. Означені напрями з досліджуваних тем для написання рефератів та схем, окреслені плани з індивідуальної та самостійної роботи. Перелік літератури наповнений науковими виданнями, національними законодавчими актами, міжнародно-правовими актами, підзаконними нормативними актами та судовими рішеннями. Крім того, до структури навчально-методичних рекомендацій належать критерії та засоби оцінювання успішності навчання, а також основні питання, які охоплюють обсяг засвоєння навчального матеріалу з дисципліни «Правові проблеми реформування земельних відносин», підсумовані контролем з перевірки знань – заліком.

Методи навчання з дисципліни «Правові проблеми реформування земельних відносин» – це взаємодія між викладачем і здобувачами вищої освіти, у процесі якої здійснюється передача та оволодіння знань, умінь і навичок. До них належать:

1. За характером викладення навчального, дидактичного матеріалу – словесні, практичні, наочні.
2. За характером організації опанування дисципліни поділяються на методи:
 - організації та виконання навчально-пізнавальної діяльності;
 - стимулювання, заохочення і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
 - контролю та самоконтролю у процесі навчання;
 - подвійні або бінарні.

3. За логікою сприймання та опанування навчального матеріалу – репродуктивні, індуктивно-дедукційні, дослідницькі, прагматичні та проблемні.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Правові проблеми реформування земельних відносин» у здобувачів вищої освіти повинні бути сформовані чіткі спеціальні компетентності:

- здатність застосовувати принципи верховенства права для розв’язання складних завдань і проблем, зокрема в ситуаціях правової невизначеності;
- здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію;
- здатність застосовувати медіацію та інші правові інструменти альтернативного позасудового розгляду та вирішення правових спорів;
- здатність утверджувати етичні стандарти правничої діяльності, стандарти професійної незалежності та відповідальності правника;
- здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією;
- здатність застосовувати сучасні методи та способи позасудового врегулювання конфлікту (спору);
- здатність застосовувати норми матеріального та процесуального права в звичайних умовах професійної діяльності та в особливий період.

Основні завдання:

- сформувати теоретичні знання стосовно основних категорій, суджень і правових механізмів земельного права в контексті проведення відповідних реформ; розуміння і аналіз основних напрямів розвитку земельних правовідносин та актуальних проблем земельного права як в цілому, так і реформування земельних правовідносин;
- сформувати вміння опрацьовувати нормативно-правові акти, які пов’язані з реформуванням земельних відносин, методику тлумачення і застосування цих норм, в тому числі системно з нормами суміжних галузей права;

- розуміння основних положень національного законодавства, що регулює правове реформування земельних відносин та уміння працювати з матеріалами судової практики;

- уміння застосовувати загальні та спеціальні алгоритми інститутів земельного законодавства при розгляді проблем реформування земельних правовідносин;

- опанування наукових підходів щодо розв’язання актуальних проблем правового реформування земельних відносин;

- уміння надати правову оцінку ситуації і застосувати набуті знання та узагальнювати юридичну практику стосовно її вирішення за конкретних обставин справи.

Навчально-методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Правові проблеми реформування земельних відносин» розроблені для здобувачів вищої освіти очної та заочної форми навчання Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН»

Освітній ступінь: магістр

Спеціальність: 080 Право

Форма навчання: денна

Обсяг: 4 кредити ЄКТС (120 годин)

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти

Курс 2

№ з/п	Назви тем	Нормативний обсяг годин	Всього годин з викладачем	З них:			
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	Самостійна/індивідуальна робота
3 семестр							
1	Тема № 1. Теоретичні проблеми правового регулювання земельних відносин	14	4	2	2	0	10
2	Тема № 2. Проблеми права власності на землю	14	4	2	0	2	10
3	Тема № 3. Право землекористування та його види. Проблемні аспекти правової охорони земель	16	4	2	2	0	12
4	Тема № 4. Актуальні проблеми управління у галузі використання та охорони земель	20	8	4	2	2	12
5	Тема № 5. Проблемні питання юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства	16	4	2	0	2	12
6	Тема № 6. Проблемні аспекти правового режиму земель сільськогосподарського та лісгосподарського призначення, земель водного фонду та земель, що особливо охороняються	20	8	4	2	2	12
7	Тема № 7. Проблемні аспекти правового режиму земель населених пунктів та земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення	20	8	4	2	2	12
Усього годин		120	40	20	10	10	80
Форма підсумкового контролю – залік							

Освітній ступінь: магістр
Форма навчання: заочна

Спеціальність: 080 Право
Обсяг: 4 кредити ЄКТС (120 годин)

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Курс 2

№ з/п	Назви тем	Нормативний обсяг годин	Всього годин з викладачем	З них:			
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	Самостійна/індивідуальна робота
3 семестр							
1	Тема № 1. Теоретичні проблеми правового регулювання земельних відносин	14	4	2	2	0	10
2	Тема № 2. Проблеми права власності на землю	14	4	2	2	0	10
3	Тема № 3. Право землекористування та його види. Проблемні аспекти правової охорони земель	14	4	2	2	0	10
4	Тема № 4. Актуальні проблеми управління у галузі використання та охорони земель	18	8	4	4	0	10
5	Тема № 5. Проблемні питання юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства	20	0	0	0	0	20
6	Тема № 6. Проблемні аспекти правового режиму земель сільськогосподарського та лісгосподарського призначення, земель водного фонду та земель, що особливо охороняються	20	0	0	0	0	20
7	Тема № 7. Проблемні аспекти правового режиму земель населених пунктів та земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення	20	0	0	0	0	20
Усього годин		120	20	10	10	0	100
Форма підсумкового контролю – залік							

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Семінарське заняття № 1 – 2 год.

План:

1. Земельні правовідносини та їх види і предмет та метод правового регулювання земельного права.
2. Система та принципи земельного права.
3. Джерела земельного права.
4. Сучасні проблеми розвитку земельних відносин в умовах воєнного стану.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Земельні відносини становлять окрему категорію суспільних відносин і мають свої характерні риси, зумовлені специфікою об'єкта регулювання – використанням і охороною земельних ресурсів держави. Предмет земельного права, як і будь-якої іншої галузі права, охоплює певне коло суспільних відносин, що регулюються його нормами.

Під час вивчення методу правового регулювання у сфері земельного права важливо розуміти основні форми його прояву та особливості земельних відносин, які визначають специфічне поєднання методів регулювання, застосованих у земельному законодавстві. Метод земельного права – це сукупність властивих цій галузі способів і прийомів впливу на поведінку учасників, що відповідають сутності землі як природного ресурсу, необхідного для життя людей. У земельному праві застосовуються два основних методи: імперативний (характерний для публічного права) та диспозитивний.

Уважно треба підійти до вивчення питання про систему земельного права, під якою розуміють сукупність правових інститутів, кожен з яких складається з групи юридичних норм, що регулюють однорідні земельні відносини, які характеризуються певною єдністю. Здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на принципи земельного права, які формують основу правового регулювання, відображають його характер та напрями розвитку, а також розуміти їхні види й особливості.

Земельно-правове регулювання відзначається поєднанням уніфікованих і диференційованих джерел, що забезпечує комплексний підхід до правової регламентації. Так, поряд із Конституцією України та Земельним кодексом України існують нормативно-правові акти, які містять виключно земельно-правові норми (Закони України «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про оренду землі», «Про Державний земельний кадастр» та інші), до складу джерел земельного права

відносяться нормативно-правові акти, які крім норм земельного права, містять норми й інших галузей права (Закон України «Про фермерське господарство», Закон України «Про особисте селянське господарство» та інші). До джерел земельного права також належать акти, що регулюють не лише земельні, а й інші види правовідносин, наприклад, Закон України «Про фермерське господарство» та Закон України «Про особисте селянське господарство». В умовах сучасного земельного реформування, децентралізації та відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення посилюється значення судової практики як важливого інструмента у регулюванні земельних відносин.

Аналізуючи сучасні проблеми розвитку земельних відносин в умовах воєнного стану, варто враховувати відповідні зміни у законодавстві. Одним із важливих кроків є прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану». Необхідно розглянути специфічні правила обігу земель під час воєнного стану, спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки та можливості обробітку сільськогосподарських земель. Крім того, необхідно детально ознайомитися з особливостями врегулювання порядку сплати за землю у період дії воєнного стану.

Надайте визначення таких понять:

Земельні правовідносини, предмет земельного права, метод земельного права, принципи земельного права, правовий режим земель, система земельного права, земельно-правові норми, джерела земельного права.

Скласти схеми:

- Види земельних правовідносин.
- Система земельного права.
- Джерела земельного права.
- Види принципів земельного права.

Теми для написання рефератів:

1. Земельні правовідносини як об'єкт правового регулювання: сутність та зміст.
2. Принципи земельного права: проблеми реалізації в сучасних умовах.
3. Роль Конституції України у формуванні правового режиму земель.
4. Співвідношення земельного права з екологічним, адміністративним та цивільним правом.
5. Проблеми систематизації земельного законодавства України.
6. Земельний кодекс України: необхідність оновлення та гармонізації з європейським правом.

7. Земля як об'єкт права власності та як природний ресурс: подвійна правова природа.
8. Правове забезпечення сталого використання земельних ресурсів.
9. Сучасні напрями реформування земельного законодавства України.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «земельні правовідносини».
2. Що є предметом правового регулювання земельних відносин?
3. Розкрийте систему принципів регулювання земельних відносин.
4. В чому полягає зміст договору на користь третьої особи?
5. Які існують групи джерел, що регулюють земельні правовідносини?
6. Розкрийте суть сучасних проблем розвитку земельних відносин в умовах воєнного стану.

Тестові завдання:

1. Що є предметом правового регулювання земельного права?

- А) майнові та немайнові цивільні відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників;
- Б) певна група суспільних відносин, що виникають у зв'язку з розподілом, використанням та охороною земель і регулюються нормами земельного права;
- В) земельні відносини, що регулюються нормами цивільного, господарського та кримінального законодавства;
- Г) майнові та адміністративні відносини у галузі використання та охорони земель.

2. Поняття «земля» в земельному праві вживається у розумінні:

- А) засобу виробництва у сільському і лісовому господарстві та просторовим базисом для розміщення будинків, будівель і споруд;
- Б) середовища проживання людини, що охоплює земну і повітряну оболонку земної кулі, її надра, поверхню і ландшафт, тваринний і рослинний світ;
- В) земної поверхні та простору над та під нею на висоту та глибину, необхідну для використання земельної ділянки за цільовим призначенням (у тому числі її забудови), включаючи ґрунтовий покрив у межах цього простору;
- Г) всі відповіді правильні.

3. Диспозитивний метод земельного права:

- А) спрямований на забезпечення юридичних обов'язків, установлених державою;
- Б) притаманний регулюванню відносин власників земельних ділянок з приводу використання землі;

В) застосовується у сфері здійснення основних функцій державного управління: ведення державного земельного кадастру, землеустрою, моніторингу земель, планування використання земель, надання та вилучення земель державної та комунальної власності, відносин у сфері охорони природи;

Г) передбачає вплив на учасників земельних відносин за допомогою видання обов'язкових до виконання розпоряджень і встановлення заборон.

4. Що є інститутами земельного права?

А) групи юридичних норм, що регулюють однорідні земельні відносини, які характеризуються певною єдністю;

Б) історичні юридичні джерела регулювання земельних відносин;

В) правові норми, що регулюють діяльність сільськогосподарських підприємств;

Г) правові норми, що регулюють діяльність лісгосподарських підприємств.

5. Який із принципів не є принципом земельного права?

А) забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави;

Б) втручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених законом;

В) пріоритет вимог екологічної безпеки;

Г) поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва.

6. Який із перелічених Законів України не відноситься до джерел земельного права?

А) Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»;

Б) Закон України «Про фермерське господарство»;

В) Закон України «Про Державний земельний кадастр»;

Г) правильна відповідь відсутня.

7. Об'єктами земельних відносин є:

А) землі в межах території України;

Б) земельні ділянки та права на них;

В) права на земельні частки (паї);

Г) всі відповіді правильні.

8. Що треба розуміти під цільовим призначенням земельної ділянки?

- А) один з основних принципів регулювання земельних відносин;
- Б) встановлену компетентним органом під час надання останньої межі експлуатації (використання) з конкретною метою відповідно до затверджених планів розвитку певної території і зонування земель, а також правового режиму відповідної категорії земель;
- В) правильні відповіді А і Б;
- Г) правильна відповідь відсутня.

9. Регулювання земельних відносин ґрунтується на:

- А) поєднанні врегулювання використання землі як природного ресурсу, територіального базису та основного засобу виробництва;
- Б) достатності повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо врегулювання земельних відносин на своїх територіях: визнанні рівності учасників земельних відносин у здійсненні захисту своїх прав на землю;
- В) державному управлінні використанням та охороною земельних ресурсів незалежно від форм власності та інших прав на землю;
- Г) всі відповіді правильні.

10. Який принцип полягає у правовому забезпеченні раціонального та ефективного використання усіх земель?

- А) принцип особливого правового режиму земель;
- Б) принцип пріоритетності сільськогосподарського використання земель та їх охорони;
- В) принцип державного контролю за використанням і охороною земель;
- Г) принцип забезпечення захисту прав юридичних осіб і громадян на землю.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text).
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Долинська М. Земельні спори у сучасній Україні: історико-правовий вимір. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 1. С. 23-31. URL : <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/954>.
4. Іщенко А. Право на землю: що змінилося в законодавстві за період воєнного стану. *Електронне видання MIND*. 2024. URL : <https://mind.ua/openmind/20270127-pravo-na-zemlyu-shcho-zminilosya-v-zakonodavstvi-za-period-voennogo-stanu>.

5. Ключко А. М. Проблемні питання трансформації земельних відносин у контексті земельної реформи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 246-250. URL : http://www.lsej.org.ua/1_2022/61.pdf.

6. Колесніков Д., Нежевело В. Щодо необхідності належного дослідження земельних правовідносин в Україні в умовах воєнного стану. *Матер. конф. МЦНД* (м. Харків, 10 травня 2024 р.). Харків, 2024. С. 87-89. URL : <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1195>.

7. Поняття, предмет, методи, принципи та система земельного права, джерела земельного права. URL : <https://oduvv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/multimed-1.pdf>.

8. Удовенко І. Земельне право у сільському господарстві: земельна оренда, обробіток та аграрна політика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 298-301. URL : http://lsej.org.ua/10_2023/70.pdf.

9. Шпик Н., Ковалишин О., Смолярчук М. Особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану. *Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції*. 2023. URL : <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/book/209>.

10. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

ТЕМА 2. ПРОБЛЕМИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Поняття права власності на землю та особливості його змісту.
2. Суб'єкти права власності на землю.
3. Особливості форм власності на землю в Україні.
4. Проблемні аспекти набуття та припинення права власності на землю.
5. Особливості приватизації землі в умовах воєнного стану.

Методичні вказівки для підготовки до практичного заняття

Поняття власності на землю слід розглядати в економічному (як систему суспільно-економічних відносин, що виникають у процесі присвоєння землі та перетворення її на об'єкт, який належить конкретній особі й може приносити користь чи дохід) та юридичному (закріплення правовими нормами цих економічних відносин щодо володіння, користування та розпорядження землею особами, які визнаються законними власниками відповідних ділянок) аспектах.

Варто підкреслити, що сучасна доктрина земельного права здебільшого не використовує термін «суб'єкти земельного права», натомість застосовує поняття «суб'єкти земельних правовідносин» та «суб'єкти права власності на землю». Громадяни України можуть бути суб'єктами права власності на землю за умов наявності в них цивільної правоздатності. Відповідно до статті 78 Земельного кодексу України земля може перебувати у приватній, комунальній або державній власності.

Приватна власність на землю забезпечує власникові повний контроль над ділянкою. Він має право володіти, користуватися та розпоряджатися нею на власний розсуд. Ця форма власності найпоширеніша серед громадян, підприємців і сільськогосподарських суб'єктів господарювання.

Державна власність означає, що земельна ділянка належить державі чи органам місцевої влади. Зазвичай у державній власності перебувають землі загального користування, такі як ліси, водні об'єкти, природоохоронні території тощо, відповідно така форма власності може застосовуватися до земельних ділянок загального користування.

Комунальна власність передбачає, що земля належить територіальній громаді або адміністративно-територіальній одиниці. Такі ділянки використовуються для суспільних і комунальних потреб, зокрема для спорудження доріг, парків, комунальної інфраструктури тощо.

Окремим видом користування є оренда земельної ділянки, яка надає право тимчасового володіння та користування землею за встановлену плату і на визначений строк. Цей механізм зручний для осіб чи підприємств, які не потребують постійного володіння землею.

Крім того, законодавство передбачає спільну власність на землю, коли кілька осіб мають рівні або часткові права на одну земельну ділянку. У цьому випадку всі власники спільно реалізують своє право, а рішення щодо продажу, оренди або іншого розпорядження землею приймається за згодою всіх співвласників.

Варто зазначити, що реалізація права власності на землю в Україні має низку процедурних вимог. Для отримання права на приватну власність на землю необхідно пройти встановлену законом процедуру та дотриматися цільового призначення земельної ділянки, визначеного земельним законодавством.

Сукупність знань, які мають бути напрацьовані під час заняття:

- поняття права власності на землю;
- суб'єкт права власності на землю;
- поняття приватизації землі та її процедура;
- суб'єкт приватизації землі;
- приватна, державна, комунальна власність як форми власності на землю;
- оренда землі;
- державний акт на землю.

Уміння, які мають бути отримані під час заняття:

- розкрити поняття права власності на землю та особливості його змісту;
- розкрити поняття та особливості суб'єктів права власності на землю;
- розкрити особливості форм власності на землю в Україні;
- розкрити проблемні аспекти набуття та припинення права власності на землю;
- розкрити особливості приватизації землі в умовах воєнного стану.

Завдання 1.

Згідно із ст. 13 Закону «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» до 1 січня 2025 року всі власники паїв повинні оформити право власності на свої земельні ділянки. Якщо власник паю чи його спадкоємець не оформить право власності, у разі відмови від отримання земельної ділянки, остання буде вважатися невитребуваною. Такі ділянки будуть визнані безхазяйними і передані на підставі рішення суду у комунальну власність територіальної громади, де вони розташовані.

Які документи посвідчують право на земельний пай?

Як оформити право власності на пай, якщо є акт, але немає кадастрового номера земельної ділянки?

Як оформити право власності на пай, якщо є сертифікат на землю?

Завдання 2.

Громадянин С. запропонував своєму сусіду гр. Л. зрізати гілки з дерев, які звисають на земельну ділянку гр. С., мотивуючи це тим, що дерева затінюють частину його земельної ділянки. Той відмовився це зробити, після чого гр. С. сам зрізав ці гілки дерев. Гр. Л. звернувся до суду на неправомірні дії гр. С.

Прокоментуйте ситуацію.

Завдання 3.

01 листопада 2023 року громадянка К. звернулася до суду з позовом, у якому просила визнати за нею право власності на земельні ділянки в порядку спадкування після смерті свого двоюрідного брата С. На обґрунтування своїх вимог вказує про те, що її покійна тітка прийняла спадщину після смерті її сестри, яка померла. До складу спадщини входили дві земельні ділянки згідно з державними актами на право власності на земельну ділянку серії РВ № 1 та серії РВ № 2 від 15 жовтня 2003 року. Далі померла її тітка, до складу спадщини після смерті якої увійшли також земельні ділянки відповідно до державних актів на право власності на земельну ділянку серії РВ № 1 та серії РВ № 2 від 15 жовтня 2003 року, виданих на її ім'я. Після смерті тітки спадщину прийняв син громадянина С., який помер. Вона є єдиним спадкоємцем після смерті двоюрідного брата громадянина С. В оформленні спадщини на землю нотаріус їй відмовив через відсутність державних актів на землю на ім'я спадкодавця громадянина С., через що вона не має можливості оформити право власності на землю в нотаріальній конторі. Тому змушена звернутися до суду.

Яке рішення прийме суд?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть до даної теми тести, які будуть містити 15 питань (для кожного питання – 4 варіанти відповіді).

Індивідуальні завдання:

1. Підготувати мультимедійну презентацію відповідно до теми.
2. Складіть до даної теми термінологічний словник.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text).
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV.
Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. ст. 282. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#n251>.

4. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) : Закон України від 05.06.2003 № 899-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 38, ст. 314. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15#n101>.

5. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>.

6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#n397>.

7. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>.

8. Білоголовий Я. Приватизація земельних ділянок: що заборонено, а що дозволено під час воєнного стану. *Електронне видання Національної асоціації адвокатів України*. 2023. URL : <https://unba.org.ua/publications/8183-privatizaciya-zemel-nih-dilyanok-sho-zaboroneno-a-sho-dozvoleno-pid-chas-voennogo-stanu.html>.

9. Білоголовий Я. Приватизація землі під час воєнного стану та після його скасування. Актуальні питання земельного права. *Вища школа адвокатури*. 2023. URL : <https://www.hsa.org.ua/blog/privatizaciia-zemli-pid-cas-voennogo-stanu-ta-pislia-iogo-skasuvannia-advokat-ian-bilogolovii>.

10. Груба Д. Земля та нерухомість: стан справ та перспективи 2024 року. *Юридична газета*. 2024. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/zemlya-ta-neruhomist-stan-sprav-ta-perspektivi-2024-roku.html>.

11. Дрозд І. В. Види прав на землю як об'єкти оформлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 87(2). С. 178-186. URL : <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/324853>.

12. Заєць О. Новітня парадигма непорушності права власності на землю. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 137-140. URL : <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/875>.

13. Ільків Н. В., Афтанасів В. М. Перспективи правового регулювання механізму поновлення права власності та користування земельними ділянками після розмінування у повоєнній перспективі. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 22-26. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-3-chastyna-2>.

14. Іщенко А. Право на землю: що змінилося в законодавстві за період воєнного стану. *MIND*. 2024. URL : <https://mind.ua/openmind/20270127-pravo-na-zemlyu-shcho-zminilosya-v-zakonodavstvi-za-period-voennogo-stanu>.

15. Кобилянський В. Питання приватизації землі під час воєнного стану. *Адвокат пост*. 2023. URL : <https://advokatpost.com/pytannia-pryvatyzatsii-zemli-pid-chas-voiennoho-stanu-advokat-viktor-kobylianskyj/>

16. Кобилянський В. Проект проти техніки: деякі питання приватизації землі. *Офіційний вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. 2023. URL : <https://unba.org.ua/publications/print/8193-proekt-proti-tehnicki-deyaki-pitannya-privatizacii-zemli.html>.
17. Копитако В. Чи дійсно заберуть земельні паї, якщо їх не приватизувати у 2024 році: пояснення юриста. *РБК-Україна*. 2024. URL : <https://www.rbc.ua/rus/styler/chi-diysno-zaberut-zemelni-payi-kshcho-yih-1709908224.html>.
18. Мазій В. Суб'єкти прав на землі під сміттєзвалищами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 344-347. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2023/83.pdf.
19. Платонова Є. Правовий механізм припинення права власності на землю в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 228-231. URL : http://lsej.org.ua/1_2023/53.pdf.
20. Харитонova Т. Є., Білошкурський М. М. Проблеми корупційних ризиків при набутті та реалізації права власності на земельну ділянку учасниками бойових дій та особами, прирівняними до них. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 269-272. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=182>.
21. Хеленюк М. Приватизація земельних ділянок: що дозволено, а що заборонено під час воєнного стану. *Юридична газета*. 2023. № 9-10. С. 767-768. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/privatizaciya-zemelnih-dilyanok-shcho-dozvoleno-a-shcho-zaboroneno-pid-chas-voennogo-stanu.html>.
22. Шульга М. В. Актуальні питання правового регулювання приватизації земель державних та комунальних сільськогосподарських підприємств. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 229-235. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284704/278796>.
23. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.
24. Офіційний сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL : <https://land.gov.ua/>
25. Офіційний сайт фонду державного майна України. Мапа об'єктів, що перебувають у процесі приватизації. URL : <https://privatization.gov.ua/mapa-ob-yektiv/>
26. Український класифікатор форм власності на землю (УКФВЗ). URL : <https://ips.ligazakon.net/document/FIN3829?an=900>.

ТЕМА 3. ПРАВО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Семінарське заняття № 1 – 2 год.

План:

1. Загальні засади права землекористування та його види.
2. Суб'єкти, об'єкти та зміст права землекористування. Права та обов'язки землекористувачів та їх особливості.
3. Набуття та припинення права землекористування. Актуальні проблеми під час війни.
4. Проблемні аспекти права на оренду землі.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Конституцією України гарантується кожному громадянину право користування природними об'єктами, які є власністю українського народу, у порядку, встановленому законодавством. У сучасних умовах земельне користування здійснюється як власниками земельних ділянок, так і землекористувачами, тому важливо розуміти основні принципи права землекористування.

Суб'єктами права землекористування є фізичні та юридичні особи, які відповідно до закону набули це право з метою використання землі для визначених потреб. Вони мають відповідні земельні права та обов'язки, що впливають із такого користування. Поняття земельної правоздатності застосовується лише до осіб, які фактично здійснюють землекористування.

Зміст прав на користування землею становить сукупність прав і обов'язків учасників земельних правовідносин, що виникають у процесі використання конкретної земельної ділянки.

Виникнення права землекористування безпосередньо залежить від його виду. Зокрема, право постійного користування землею юридичних осіб виникає внаслідок певної дії – акту розпорядження землею державної чи комунальної власності. У такому разі земельні ділянки надаються на підставі рішень компетентних органів, уповноважених розпоряджатися землями. Окрім цього, чинне земельне законодавство передбачає можливість набуття права землекористування на договірних засадах. Так, укладання договорів оренди, сервітуту та інших форм обмеженого користування землею має свою специфіку й регулюється окремими правовими нормами.

Одним із ключових механізмів регулювання земельних відносин у ринкових умовах є інститут оренди землі. Відповідно до статті 93 Земельного кодексу України оренда визначається як строкове платне володіння та користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для здійснення підприємницької чи іншої діяльності. На практиці найбільше труднощів

виникає саме у сфері оренди земель сільськогосподарського призначення, що зумовлено складністю договірних відносин, визначенням умов користування та дотриманням вимог земельного законодавства.

Надайте визначення таких понять:

Охорона земель, раціональне використання, відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва, техногенне забруднення земель, деградація земель, консервація земель, рекультивація порушених земель, охорона ґрунтів.

Скласти схеми:

- Види права землекористування;
- Суб'єкти права землекористування;
- Набуття права землекористування;
- Припинення права землекористування.

Теми для написання рефератів:

1. Поняття права землекористування та його співвідношення з правом власності.
2. Постійне та тимчасове землекористування: особливості правового режиму.
3. Правове регулювання оренди земельних ділянок в Україні.
4. Сервітути як форма обмеженого землекористування: проблеми практичного застосування.
5. Емфітевзис та суперфіцій: нові підходи до правового регулювання.
6. Проблеми охорони земель від деградації та ерозії.
7. Відповідальність землекористувачів за порушення режиму використання земель.
8. Земельний моніторинг та контроль: проблеми ефективності правового механізму.
9. Роль громад у здійсненні контролю за охороною земель.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Назвіть загальні засади права землекористування.
2. Розкрийте особливості кожного з видів права землекористування.
3. Які існують суб'єкти права землекористування?
4. Охарактеризуйте об'єкт права землекористування.
5. Розкрийте процес набуття та припинення права землекористування.
6. Перелічіть права землекористувачів.
7. Перелічіть обов'язки землекористувачів.
8. Розкрийте особливості права постійного землекористування.
9. Дайте визначення праву оренди земельних ділянок.
10. Визначте проблемні аспекти права на оренду землі.

Тестові завдання

1. Суб'єктами права землекористування виступають:

- А) всі юридичні та фізичні особи;
- Б) юридичні та фізичні особи, які у встановленому законом порядку набули це право і мають певні земельні права та обов'язки;
- В) юридичні та фізичні особи, які у встановленому законом порядку набули це право для досягнення відповідних цілей і мають у зв'язку із цим певні земельні права та обов'язки;
- Г) правильна відповідь відсутня.

2. Недержавні і некомунальні юридичні особи виступають суб'єктами:

- А) лише приватного землекористування;
- Б) лише орендного землекористування;
- В) як приватного, так і орендного землекористування;
- Г) не можуть бути суб'єктами землекористування.

3. Визначте твердження, що стосується земельної правоздатності:

- А) являє собою здатність суб'єктів виступати у ролі носіїв прав і обов'язків щодо використання земель;
- Б) виникає у громадянина з моменту народження і припиняється з його смертю;
- В) застосовується лише до суб'єктів, які здійснюють землекористування;
- Г) всі відповіді правильні.

4. Визначте правильне твердження, що стосується права користування земельною ділянкою:

- А) конкретний землекористувач за своїм волевиявленням, самостійно визначає напрями своєї виробничої та іншої діяльності, використовує земельну ділянку в межах її цільового призначення;
- Б) передбачає наявність у землекористувача ряду конкретних суб'єктивних прав;
- В) юридично забезпечена можливість суб'єкта здійснювати господарське та інше безпосереднє використання земельної ділянки з метою отримання доходів та інших благ матеріального та нематеріального характеру від корисних властивостей землі;
- Г) правильна відповідь відсутня.

5. Протягом якого строку орган місцевого самоврядування зобов'язаний звернутися до відповідного органу виконавчої влади з клопотанням про передачу земельної ділянки у комунальну власність у випадку набуття територіальною громадою права власності на об'єкт нерухомого майна (жилий будинок (крім багатоквартирного), іншу будівлю або споруду), об'єкт незавершеного будівництва державної власності, розміщений на земельній ділянці державної власності?

- А) протягом 35 днів;
- Б) протягом 30 днів;
- В) протягом 45 днів;
- Г) протягом 60 днів.

6. Не є підставою припинення права користування земельною ділянкою:

- А) використання земельної ділянки способами, які суперечать екологічним вимогам;
- Б) використання земельної ділянки не за цільовим призначенням;
- В) систематична несплата земельного податку або орендної плати;
- Г) набуття цим землекористувачем права власності на жилий будинок, будівлю або споруду, які розташовані на земельній ділянці.

7. Визначте твердження, яке стосується суперфіція:

- А) примусове відчуження земельних ділянок, що перебувають у приватній власності, для потреб держави в умовах воєнного стану;
- Б) право користування чужою земельною ділянкою для забудови, окремий вид прав на чужі речі;
- В) обмеження повноважень власників земельних ділянок щодо володіння та користування такими ділянками;
- Г) обмеження права орендаря земельної ділянки сільськогосподарського призначення приватної власності на передачу такої ділянки в суборенду.

8. Засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною суб'єкту для провадження підприємницької та іншої діяльності, – це

- А) емфітевзис;
- Б) суперфіцій;
- В) земельний сервітут;
- Г) правильна відповідь відсутня.

9. Визначте правильне твердження щодо договору оренди землі:

- А) може укладатися як в письмовій, так і в усній формі;
- Б) укладається лише у письмовій нотаріально посвідченій формі;
- В) укладається у письмовій формі і за бажанням однієї із сторін може бути посвідчений нотаріально;
- Г) законом не передбачено обов'язковості укладання даного договору включно в письмовій формі.

10. Визначте хибне твердження:

- А) Орендована земельна ділянка або її частина може передаватися орендарем у суборенду без зміни цільового призначення, якщо це передбачено договором оренди або за письмовою згодою орендодавця (крім випадків, визначених законом).

Б) Укладання договору оренди земельної ділянки із земель державної або комунальної власності здійснюється на підставі рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування – орендодавця, прийнятого у порядку, передбаченому Земельним кодексом України, або за результатами земельних торгів.

В) Строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може перевищувати 10 років. Дата закінчення дії договору оренди обчислюється від дати його укладення. Право оренди земельної ділянки виникає з моменту державної реєстрації такого права.

Г) Орендар має переважне право на придбання у власність земельної ділянки у разі її продажу, за умови, що він сплатить ціну, за якою продається така земельна ділянка.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Про оренду землі : Закон України від 31.10.2025 № 161-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#n100>.
4. Ващишин М. Я. Емфітевзис та оренда земельної ділянки: проблеми розмежування та взаємодії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 221-224. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=185>.
5. Вівчаренко О. А, Мороз Г. В. Припинення права користування землею: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 200-203. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2025/48.pdf.
6. Данілік Д. М. Щодо захисту прав суб'єктів земельно-надрових відносин. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч.. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Ю. П. Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НІОУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 41-43. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.
7. Коваленко Т. Обмеження земельних прав громадян в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 76(2). С. 16-23. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/05/4.pdf>.
8. Лісова Т. В. До питання розгляду земельних спорів щодо права користування чужою земельною ділянкою шляхом встановлення сервітуту. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч.. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Ю. П. Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НІОУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 102-105. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.

9. Лісова Т. В. Право земельного сервітуту: актуальні питання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 363-367. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-3-chastyna-2>.

10. Похиленко І. С. Право постійного користування землею в перехідний період: новели законодавства та їхні наслідки. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Ю. П. Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 120-122. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.

11. Франкова А. Права та обов'язки землевласників і землекористувачів через призму правил добросусідства. *Право – видавництво юридична практика*. 2023. URL : <https://pravo.ua/prava-i-obov-iazky-zemlevlasnykiv-ta-zemlekorystuvachiv-cherez-pryzmu-pravyl-dobrosusidstva/>

12. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

ТЕМА 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Семінарське заняття – 2 год.

План:

1. Поняття та зміст правової охорони земель України.
2. Суб'єкти і об'єкти правової охорони земель.
3. Поняття та зміст управління в галузі використання та охорони земель.
4. Система органів управління в галузі використання та охорони земель.
5. Актуальні проблеми в управлінні земельними ресурсами та виклики у взаємодії між різними рівнями управління.
6. Контроль за використанням та охороною земель. Моніторинг земель.
7. Ведення державного земельного кадастру. Державна реєстрація прав на землю. Інновації та технології в управлінні земельними ресурсами.
8. Правові засади охорони земель в умовах воєнного стану.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Законодавче визначення поняття охорони земель наведене у статті 162 Земельного кодексу України та статті 1 Закону України «Про охорону земель». Там воно трактується як система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на: раціональне використання земель; недопущення безпідставного вилучення земель сільськогосподарського й лісогосподарського призначення; захист від негативного антропогенного впливу; відновлення і підвищення родючості ґрунтів; збереження продуктивності земель лісогосподарського призначення; забезпечення спеціального режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Правова охорона земель розглядається як комплекс повноважень і обов'язків суб'єктів земельних правовідносин, спрямованих на реалізацію правових, організаційних, економічних, технологічних та інших дій із метою збереження, поліпшення якості земельних ресурсів і дотримання принципів раціонального землекористування.

До суб'єктів у галузі охорони земель належать органи державної влади та місцевого самоврядування, що здійснюють регулювання у цій сфері; фізичні та юридичні особи (власники й користувачі земельних ділянок).

Правовій охороні підлягають усі землі, розташовані в межах державного кордону України, разом із ґрунтами, корисними копалинами, іншими природними об'єктами, природними комплексами та нерухомими об'єктами, що на них знаходяться.

Публічне управління у земельній сфері є частиною загальної системи державного управління. Такі відносини за своєю суттю мають адміністративно-правовий характер, проте їхній зміст визначається галузевою специфікою земельного права. Ефективність публічного управління забезпечується збалансованою системою органів публічної адміністрації, які виконують управлінські функції у земельній сфері. До неї входять як державні органи, так і органи місцевого самоврядування. Завдяки реформі децентралізації значно зросла роль органів місцевого рівня у реалізації земельно-управлінських повноважень.

Контроль у сфері використання та охорони земель є функцією публічного управління, що полягає у діяльності уповноважених органів публічної адміністрації, їхніх посадових осіб, а також суб'єктів громадського контролю. Метою контролю є перевірка відповідності фактичного стану використання земель встановленим вимогам законодавства, оцінка способів досягнення цих результатів і застосування заходів впливу у разі виявлення порушень.

Моніторинг земель – це одна з ключових функцій управління у сфері використання та охорони земель. Він передбачає систематичне спостереження, збір, обробку, передачу та аналіз даних про стан земельних ресурсів, а також прогнозування можливих змін і розробку науково обґрунтованих рекомендацій для ухвалення рішень щодо використання, збереження й відновлення земель. Об'єктом моніторингу є весь земельний фонд України, незалежно від форми власності, цільового призначення та характеру використання.

Державний земельний кадастр – це єдина державна геоінформаційна система, що містить відомості про землі в межах державного кордону України, їх цільове призначення, обмеження у використанні, а також кількісні, якісні, оціночні характеристики й розподіл між власниками та користувачами.

Одним із головних результатів земельної реформи в Україні стало припинення монополії держави на землю, що зумовило суттєві зміни у системі охорони земель і створення нової моделі державного контролю за їх використанням. У підсумку, держава формує більш цілеспрямовану, узгоджену й ефективну систему управління у сфері земельних правовідносин, що відповідає сучасним соціально-економічним умовам та принципам сталого розвитку.

Надайте визначення таких понять:

Правова охорона земель, суб'єкт правової охорони земель, об'єкт правової охорони земель, управління в галузі використання та охорони земель, органи управління в галузі використання та охорони земель, моніторинг земель, державний земельний кадастр.

Скласти схеми:

- Документи, які необхідно подати для державної реєстрації прав на землю.
- Повноваження різних суб'єктів правової охорони земель України.
- Функції публічного управління у земельній сфері.

Теми для написання рефератів:

1. Система органів державного управління у сфері земельних відносин.
2. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі земельних ресурсів.
3. Проблеми децентралізації управління земельними ресурсами.
4. Державний земельний кадастр: проблеми функціонування та оновлення.
5. Роль Держгеокадастру у забезпеченні раціонального використання земель.
6. Цифровізація земельних відносин: переваги та ризики.
7. Прозорість земельних торгів як інструмент запобігання корупції.
8. Стратегічне планування використання земель: правові механізми.
9. Євроінтеграційні аспекти державного управління земельними ресурсами.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття та зміст правової охорони земель.
2. Назвіть суб'єктів правової охорони земель.
3. Які існують об'єкти правової охорони земель?
4. Розкрийте поняття та зміст управління в галузі використання та охорони земель.
5. Охарактеризуйте систему органів управління в галузі використання та охорони земель.
6. Наведіть приклади актуальних проблем в управлінні земельними ресурсами та взаємодії між різними рівнями управління.
7. Які існують види контролю за використанням та охороною земель?
8. Надайте визначення моніторингу земель.
9. Яка процедура державної реєстрації прав на землю?
10. Інновації та технології в управлінні земельними ресурсами.
11. Охарактеризуйте правові засади охорони земель в умовах воєнного стану.

Тестові завдання:

1. До організаційно-правових заходів у галузі охорони земель належать:

- А) організація та проведення державного контролю за використанням та охороною земель;
- Б) розробка і впровадження державної, галузевих, регіональних та місцевих програм з питань раціонального використання земель, їх відновлення та охорони;
- В) проведення моніторингу земель;
- Г) всі відповіді правильні.

2. До завдань охорони земель не належить:

- А) обмеження негативного антропогенного впливу на земельні ресурси;
- Б) своєчасне виявлення зміни стану земель та властивостей ґрунтів;
- В) недопущення порушення гідрологічного режиму земельних ділянок;
- Г) правильна відповідь відсутня.

3. Районна рада як суб'єкт охорони земель:

- А) визначає засади державної політики в галузі використання та охорони земель, приймає закони у галузі регулювання земельних відносин та затверджує загальнодержавні програми щодо використання та охорони земель;
- Б) здійснює координацію діяльності органів виконавчої влади в галузі охорони земель;
- В) здійснює організацію землеустрою та затвердження документації із землеустрою щодо охорони земель відповідно до закону;
- Г) здійснює контроль за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат лісогосподарського виробництва, пов'язаних з вилученням (викупом) земельних ділянок.

4. Комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель, – це:

- А) рекультивація;
- Б) меліорація;
- В) консервація земель;
- Г) відновлення техногенного забруднення.

5. Здійснюється шляхом припинення чи обмеження їх господарського використання на визначений термін та залуження, залісення або ренатуралізації:

- А) рекультивація;
- Б) меліорація;
- В) консервація земель;
- Г) відновлення техногенного забруднення.

6. Визначте хибне твердження:

А) землі, які не зазнавали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, підлягають рекультивації;

Б) землі, які не зазнавали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, не підлягають рекультивації;

В) землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, підлягають рекультивації;

Г) землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, не підлягають рекультивації.

7. Які землі підлягають вилученню із сільськогосподарського обігу та консервації?

А) Техногенно забруднені землі.

Б) Землі після проведення рекультивації.

В) Землі після проведення меліорації.

Г) Деградовані землі.

8. Визначте правильне твердження:

А) Власники земельних ділянок та землекористувачі не мають права здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок.

Б) Власники земельних ділянок та землекористувачі мають право здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок виключно на підставі рішення відповідної місцевої адміністрації.

В) Власники земельних ділянок та землекористувачі мають право здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок виключно на підставі розробленого у встановленому законом порядку робочого проєкту землеустрою.

Г) Власники земельних ділянок та землекористувачі мають право здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок на підставі прийнятого ними рішення.

9. Документацією із землеустрою в галузі охорони земель є:

А) схеми землеустрою;

Б) техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць;

В) робочі проєкти землеустрою;

Г) всі відповіді правильні.

10. Оберіть правильне твердження:

А) Переміщення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) в межах однієї і тієї самої земельної ділянки, призначеної для ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), індивідуального дачного будівництва та будівництва індивідуальних гаражів, здійснюється виключно із розробленням робочого проєкту землеустрою.

Б) Переміщення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) в межах однієї і тієї самої земельної ділянки, призначеної не для ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), індивідуального дачного будівництва та будівництва індивідуальних гаражів, здійснюється без розроблення робочого проєкту землеустрою.

В) Переміщення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) в межах однієї і тієї самої земельної ділянки, призначеної для ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), індивідуального дачного будівництва та будівництва індивідуальних гаражів, здійснюється за 30 днів до розроблення робочого проєкту землеустрою.

Г) Переміщення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) в межах однієї і тієї самої земельної ділянки, призначеної для ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), індивідуального дачного будівництва та будівництва індивідуальних гаражів, здійснюється без розроблення робочого проєкту землеустрою.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-1>.
4. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#n34>.
5. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. ст. 282. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#n251>.
6. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.
7. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо ефективності використання земель : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2024 № 235. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-deiakikh-postanov-kabinetu-a235>.

8. Про затвердження Правил розроблення робочих проектів землеустрою: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2022 № 86. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2022-_%D0%BF#Text.

9. Бардадим Е., Луц Д. Правові засади охорони земель в умовах воєнного стану. *Матеріали конференцій МЦНД* (м. Івано-Франківськ, 9 червня 2023 р.). Івано-Франківськ, 2023. С. 96-97. URL : <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/618/628>.

10. Дивнич О., Мартинюк М. Управління землекористуванням аграрних підприємств в умовах війни: інноваційні тренди. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. № 7(4). С. 1-21. URL : https://www.researchgate.net/publication/380421531_Upravlinna_zemlekoristuvannam_agrarnih_pidpriemstv_v_umovah_vijni_innovacijni_trendi.

11. Корсун-Цуркан А. Б. Щодо змісту правової охорони земель лісогосподарського призначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. № 87(2). С. 216-220. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/34-1.pdf>.

12. Куляк Р. Система органів державного контролю за використанням та охороною земель на сучасному етапі земельної реформи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 286-290. URL : http://www.lsej.org.ua/1_2024/65.pdf.

13. Лісова Т. В. Окремі питання ведення державного земельного кадастру. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 224-228. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284702/278792>.

14. Рим О. М., Шпарик Н. Я., Чопко Х. І. Державний екологічний контроль у сфері охорони земель в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 213-216. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2025/51.pdf.

15. Смілка В. А. Диференційний підхід моніторингу земель різних категорій. *Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період*: матер. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 6 березня 2025 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2025. С. 46-50. URL: https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2025/04/info_list_2025_4_18.pdf.

16. Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період: зб. тез VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 7 березня 2024 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2024. 187 с. URL : https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2024/04/mater_16_04_24.pdf.

17. Шарапова С. В., Кашкіна В. А. Сучасний стан та напрями розвитку системи моніторингу земель і ґрунтів в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 39-43. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-3-chastyna-2>.

18. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

19. Офіційний сайт державної установи «Інститут охорони ґрунтів України». URL : <https://www.ioгу.gov.ua/link/npa.html>.

20. Офіційний сайт Держгеокадастру. URL : <https://land.gov.ua/>

21. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL : <https://minagro.gov.ua/>

22. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL : <https://mepr.gov.ua/>

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Поняття та зміст правової охорони земель України.
2. Суб'єкти і об'єкти правової охорони земель.
3. Поняття та зміст управління в галузі використання та охорони земель.
4. Система органів управління в галузі використання та охорони земель.
5. Актуальні проблеми в управлінні земельними ресурсами та виклики у взаємодії між різними рівнями управління.
6. Контроль за використанням та охороною земель. Моніторинг земель.
7. Ведення державного земельного кадастру. Державна реєстрація прав на землю. Інновації та технології в управлінні земельними ресурсами.
8. Правові засади охорони земель в умовах воєнного стану.

Методичні вказівки для підготовки до практичного заняття

Правова охорона земель – це сукупність установлених державою юридичних норм і заходів, спрямованих на збереження земель як унікального природного ресурсу та основного національного багатства, забезпечення їх раціонального використання, а також на відновлення й підвищення родючості ґрунтів. Вона є одним із основних інструментів державної політики у сфері земельних відносин, який покликаний гарантувати екологічну безпеку та сталий розвиток держави. При цьому суть охорони ґрунтів полягає передусім у дотриманні принципів раціонального землекористування.

Правову охорону земель також можна визначити як систему повноважень і обов'язків суб'єктів земельних правовідносин щодо реалізації правових, організаційних, економічних і технологічних заходів, спрямованих на збереження, поліпшення якості земельних ресурсів та забезпечення раціонального використання земель відповідно до вимог законодавства.

До суб'єктів охорони земель належать:

- органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що здійснюють державне регулювання у сфері охорони земель;
- фізичні та юридичні особи, які є власниками або користувачами земельних ділянок.

Правовій охороні підлягають усі землі, розташовані в межах державного кордону України, включно з ґрунтами, корисними копалинами, природними об'єктами та комплексами, а також нерухомістю, що знаходиться на цих землях.

В організаційно-правовому механізмі публічного управління земельними ресурсами ключову роль відіграють функції управління – окремі напрями діяльності органів публічної адміністрації та їхніх посадових осіб, спрямовані на організацію раціонального використання, охорону та відновлення земель.

Моніторинг земель – це система спостереження за станом земель, яка має на меті своєчасне виявлення негативних змін, їхню оцінку, запобігання та ліквідацію наслідків цих негативних процесів. Одним із головних завдань моніторингу є створення бази достовірної інформації для оцінки стану земельних ресурсів, прогнозування еколого-економічних наслідків деградації земель та розроблення заходів для запобігання шкідливим процесам.

За суб'єктами здійснення контроль за використанням та охороною земель поділяється на державний контроль, що реалізується уповноваженими державними органами, та громадський контроль, що здійснюється об'єднаннями громадян і громадськістю.

Державний земельний кадастр (Держгеокадастр) виконує функції реалізації державної політики у сфері національної інфраструктури геопросторових даних, топографо-геодезичної та картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, а також державного контролю за використанням і охороною земель усіх категорій і форм власності, включно з контролем родючості ґрунтів. Останні роки характеризуються суттєвими змінами у роботі Державного земельного кадастру, серед яких – впровадження принципу екстериторіальності під час реєстрації земельних ділянок, що підвищує прозорість та зменшує корупційні ризики.

Правова охорона земель в Україні є багаторівневою системою, яка поєднує екологічні, економічні та адміністративно-правові інструменти, спрямовані на сталий розвиток землекористування та збереження національного природного потенціалу.

Сукупність знань, які мають бути напрацьовані під час заняття:

- поняття та зміст правової охорони земель України;
- поняття управління в галузі використання та охорони земель;
- система органів управління в галузі використання та охорони земель та їх повноваженнях;
- процес ведення державного земельного кадастру, реєстрації прав на землю;
- суб'єкти і об'єкти правової охорони земель;
- поняття та зміст управління в галузі використання та охорони земель;

- актуальні проблеми в управлінні земельними ресурсами та виклики у взаємодії між різними рівнями управління;
- поняття моніторингу земель;
- інновації та технології в управлінні земельними ресурсами.

Уміння, які набуваються під час заняття:

- знати поняття та зміст правової охорони земель України;
- знати поняття управління в галузі використання та охорони земель;
- розбиратися в системі органів управління в галузі використання та охорони земель та їх повноваженнях;
- розуміти процес ведення державного земельного кадастру;
- розуміти процес реєстрації прав на землю;
- аналізувати правові засади охорони земель в умовах воєнного стану та робити відповідні висновки.

Завдання 1.

ТОВ «Сільські традиції» використовувало орендовану земельну ділянку, передану йому згідно з договором оренди землі № 3 від 20.04.2011 р. площею 57,3 га, завдаючи незручностей власнику сусідніх земельних ділянок – селищній раді. Адже розведення свиней, що здійснювало ТОВ «Сільські традиції» на орендованій ділянці, супроводжувалося утворенням великої кількості гною, а відсутність запроєктованих очисних споруд призвело до того, що землі селищної ради несанкціоновано використовувалися для складування гноївки. А це призвело до забруднення земель та нанесення збитків державі у розмірі 3 630 217,50 грн, а відсутність фільтрів призвела до появи нестерпного запаху.

Селищна рада звернулась до суду із позовом про розірвання договору оренди землі № 3 від 20.04.2011 року.

Яке рішення прийме суд?

Завдання 2.

За рішенням міської ради ТОВ «Віко» надано у приватну власність земельну ділянку лісогосподарського призначення площею 7 га для будівництва ферми з відгодівлі худоби. Після отримання земельної ділянки ТОВ «Віко» змінило свої наміри та розпочало будівництво промислового цеху. Голова районної ради зафіксував порушення земельного законодавства і передав матеріали перевірки до прокуратури.

Надайте правову оцінку дій ТОВ «Віко».

Завдання 3.

Громадянка Хоменко Христина Омелянівна працювала в колгоспі «Пролетар» (пізніше найменування – КСП «Нива»), що в селі Верблюжка Кіровоградської області. Пізніше, при розпаюванні земель та видачі

Державного акту на право колективної власності на землю серії КП № 0013, зареєстрованого в Книзі записів державних актів на право колективної власності на землю, виданого колективному сільськогосподарському підприємству «Нива» 28.03.1996 року Верблюзькою сільською радою народних депутатів Новгородківського району Кіровоградської області, Хоменко Христину Омелянівну було внесено до списку членів КСП «Нива» № 651. Після смерті Хоменко Христини Омелянівни спадкоємцем на її майно став син – Хоменко Вячеслав Іванович, який не зміг оформити право на землю матері через відсутність сертифіката на земельну частку (пай), виданого на ім'я Хоменко Христини Омелянівни.

Чи може син оформити право власності на земельну частку (пай) після смерті матері, якщо вона за життя не встигла оформити право на землю та не отримала Державний акт на землю?

Якщо так, то який порядок оформлення прав на землю?

Завдання 4.

Громадянин Коваленко Олександр Миколайович звернувся 15.04.2025 року в Гречаноподівську сільську раду Криворізького району для отримання дозволу на розробку проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки площею 2 га для ведення особистого селянського господарства, однак отримав відмову. Представник сільської ради повідомив заявнику, що процедура оформлення права на земельну ділянку для ведення ОСГ в період воєнного стану змінилася, і вони не мають права тепер надавати такі дозволи.

Чи правомірні дії представника сільської ради?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть до даної теми тести, які будуть містити 15 питань (для кожного питання – 4 варіанти відповіді).

Індивідуальні завдання:

1. Підготувати мультимедійну презентацію відповідно до теми.
2. Складіть до даної теми термінологічний словник.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-1>.
4. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#n34>.

5. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. ст. 282. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#n251>.
6. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.
7. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо ефективності використання земель : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2024 № 235. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/provnesennia-zmin-do-deiakykh-postanov-kabinetu-a235>.
8. Про затвердження Правил розроблення робочих проектів землеустрою: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2022 № 86. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2022-%D0%BF#Text>.
9. Бардадим Е., Луц Д. Правові засади охорони земель в умовах воєнного стану. *Матеріали конференцій МЦНД* (м. Івано-Франківськ, 9 червня 2023 р.). Івано-Франківськ, 2023. С. 96-97. URL : <https://archive.mcsnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/618/628>.
10. Дивнич О., Мартинюк М. Управління землекористуванням аграрних підприємств в умовах війни: інноваційні тренди. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. № 7(4). С. 1-21. URL : https://www.researchgate.net/publication/380421531_Upravlinna_zemlekoristuvannam_agrarnih_pidpriemstv_v_umovah_vijni_innovacijni_trendi.
11. Корсун-Цуркан А. Б. Щодо змісту правової охорони земель лісогосподарського призначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. № 87(2). С. 216-220. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/34-1.pdf>.
12. Куляк Р. Система органів державного контролю за використанням та охороною земель на сучасному етапі земельної реформи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 286-290. URL : http://www.lsej.org.ua/1_2024/65.pdf.
13. Лісова Т. В. Окремі питання ведення державного земельного кадастру. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 224-228. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284702/278792>.
14. Рим О. М., Шпарик Н. Я., Чопко Х. І. Державний екологічний контроль у сфері охорони земель в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 213-216. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2025/51.pdf.
15. Смілка В. А. Диференційний підхід моніторингу земель різних категорій. *Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період*: матер. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 6 березня 2025 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2025. С. 46-50. URL: https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2025/04/info_list_2025_4_18.pdf.

16. Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період: зб. тез VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 7 березня 2024 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2024. 187 с. URL : https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2024/04/mater_16_04_24.pdf.

17. Шарапова С. В., Кашкіна В. А. Сучасний стан та напрями розвитку системи моніторингу земель і ґрунтів в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 39-43. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-3-chastyna-2>.

18. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

19. Офіційний сайт державної установи «Інститут охорони ґрунтів України». URL : <https://www.iogu.gov.ua/link/npa.html>.

20. Офіційний сайт Держгеокадастру. URL : <https://land.gov.ua/>

21. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL : <https://minagro.gov.ua/>

22. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL : <https://mepr.gov.ua/>

ТЕМА 5. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Поняття та види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
2. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
3. Особливості майнової відповідальності за земельні правопорушення.
4. Особливості адміністративно-правової відповідальності за земельні правопорушення.
5. Проблематика кримінально-правової відповідальності за порушення земельного законодавства.

Методичні вказівки для підготовки до практичного заняття

Юридична відповідальність у сфері земельних відносин – це система заходів державного примусу, що застосовуються до осіб, винних у порушенні вимог земельного законодавства. Її головна мета полягає у забезпеченні дотримання земельно-правових норм, відновленні порушених прав власників і користувачів земель, а також у попередженні нових земельних правопорушень.

Залежно від характеру порушення та виду санкцій юридична відповідальність за порушення земельного законодавства поділяється на адміністративну, кримінальну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну.

Відповідальність настає лише за наявності законних підстав, тобто фактичних (наявність протиправного діяння (дії або бездіяльності), яке порушує норми земельного законодавства та стає причиною виникнення правовідносин відповідальності) і правових (нормативно-правові приписи, що визначають склад правопорушення, його юридичні ознаки, а також акт правозастосування, який конкретизує вид і міру покарання) передумов, без яких її застосування неможливе.

Необхідною умовою притягнення особи до відповідальності є вчинення нею земельного правопорушення, тобто суспільно шкідливої дії чи бездіяльності, що суперечить нормам земельного права. Таку відповідальність може нести лише винна та деліктоздатна особа.

Відповідно до чинного земельного законодавства підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані відшкодовувати збитки, заподіяні внаслідок порушення земельного законодавства, у порядку та розмірах, визначених законом. Застосування адміністративних, дисциплінарних чи кримінальних санкцій не звільняє винних осіб від обов'язку відшкодувати завдану шкоду.

Особливість цивільно-правової відповідальності полягає в специфічному порядку визначення розміру збитків, спричинених порушеннями у сфері використання чи охорони земель.

Адміністративна відповідальність у сфері земельних відносин найчастіше застосовується у випадках правопорушень екологічного спрямування. Проте в науковій літературі відзначається, що законодавець недостатньо враховує специфіку землі як об'єкта правопорушення, що вимагає розроблення окремих правових норм, спрямованих саме на захист земельних ресурсів.

За певні порушення земельного законодавства передбачена і кримінальна відповідальність. Вона може наставати за забруднення або псування земель, безгосподарське використання земельних ділянок. Україна володіє значним потенціалом земельних ресурсів, однак відсутність чіткого визначення поняття «злочину проти земельних ресурсів» ускладнює застосування кримінально-правових норм на практиці. Це створює проблеми у кваліфікації суспільно небезпечних діянь, що стосуються земель сільськогосподарського призначення, земельних ділянок, родючого шару ґрунту тощо.

Отже, юридична відповідальність за порушення земельного законодавства є важливим механізмом захисту прав власників і користувачів земель, підтримання правопорядку у сфері землекористування та забезпечення екологічної безпеки.

Сукупність знань, які мають бути напрацьовані під час заняття:

- види юридичної відповідальності, передбачені за порушення земельного законодавства;
- відповідальність, що настає за самовільне зайняття земельної ділянки;
- земельні правопорушення, за які передбачена кримінальна відповідальність;
- земельні правопорушення, за які передбачена майнова відповідальність;
- земельні правопорушення, за які передбачена адміністративно-правова відповідальність;
- підстави для повернення самовільно зайнятих земельних ділянок;
- відповідальність, яка передбачена за невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням;
- вид відповідальності, яка передбачена за перекручення даних державного земельного кадастру, а також за приховування інформації про стан земель, розміри, кількість земельних ділянок, наявність земель запасу або резервного фонду.

Уміння, які набуваються під час заняття:

- знати поняття юридичної відповідальності за земельні правопорушення;
- знати види юридичної відповідальності за земельні правопорушення;
- вміти визначати земельне правопорушення;
- розбиратися в особливостях майнової відповідальності за земельні правопорушення;
- розбиратися в особливостях адміністративно-правової відповідальності за земельні правопорушення;
- розбиратися в особливостях кримінально-правової відповідальності за земельні правопорушення.

Завдання 1.

При перевірці прокуратурою було встановлено, що в межах водоохоронної зони відповідач самовільно зайняв 4 га пасовищ.

Якими нормами регулюється дана ситуація і яка відповідальність за вчинення даного правопорушення?

Завдання 2.

Органом досудового розслідування чоловік обвинувачувався у тому, що він, виявивши за межами своєї ділянки іншу земельну ділянку, яка прилягала до житлового будинку та розміщувалася в охоронній зоні та є власністю територіальної громади, і не отримавши відповідного рішення міської ради, огородив цю земельну ділянку, завіз на її територію будівельні матеріали та почав роботи з будівництва прибудови до закладу громадського харчування. Тобто розпочав протиправне використання вказаної ділянки у власних цілях.

Такі дії були кваліфіковані органом досудового розслідування за ч. 2 ст. 197-1 КК.

Чоловік заперечив свою винуватість у вчиненні самовільного захоплення зазначеної земельної ділянки та показав, що дійсно, відповідно до договору купівлі-продажу житлового будинку від 26 грудня 2001 року, він придбав у власність житловий будинок.

31 липня 2002 року він отримав державний акт на право приватної власності на земельну ділянку з кадастровим номером 8000000000:66:121:0005 та, відповідно до розпорядження Дніпровської районної в м. Києві державної адміністрації за № 1014 від 09 грудня 2004 року, дозвіл на здачу в експлуатацію житлового будинку та господарчого блоку на вул. А. За вказаною адресою проживав до 2009 року. Йому відомо, що збоку знаходиться земельна ділянка, яка розміщується в охоронній зоні і є власністю територіальної громади міста Києва, однак жодних дій по захопленню цієї ділянки він не вчиняв. Що сталося з ділянкою після 2009 року, коли він змінив місце постійного проживання, йому однозначно не відомо. Та коли він інколи приїздив на свою земельну ділянку, то помітив, що на сусідній ділянці наявний комплекс відпочинку, однак до його будівництва він жодного відношення не має.

Вироком місцевого суду особу визнано невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 197-1 КК, і виправдано у зв'язку з недоведеністю того, що кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим.

Чи погоджуєтесь ви із таким рішенням?

Які докази можуть свідчити на користь обвинуваченого?

Завдання 3.

ТОВ «Пересвіт» за рішенням адміністрації міста у приватну власність була надана земельна ділянка лісогосподарського призначення площею 10 га для будівництва ферми по відгодівлі худоби. Та отримавши земельну ділянку, ТОВ «Пересвіт» змінило свої наміри і розпочало будівництво промислового цеху. Державний інспектор з контролю за використанням і охороною земель зафіксував порушення земельного законодавства та передав матеріали перевірки до прокуратури.

Вкажіть правові форми охорони земель.

Визначте правомірність дій ТОВ «Пересвіт».

Чи законне рішення адміністрації?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть до даної теми тести, які будуть містити 15 питань (для кожного питання – 4 варіанти відповіді).

Індивідуальні завдання:

1. Підготувати мультимедійну презентацію відповідно до теми.
2. Складіть до даної теми термінологічний словник.
3. Розробіть порівняльну таблицю «Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення».
4. Визначте наслідки укладання угод купівлі-продажу, ренти, дарування, застави, обміну земельних ділянок із порушенням встановленого законом порядку.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10>.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>.

5. Балюк Г. І. Порівняльно-правовий аналіз складів юридичних правопорушень у сфері земельних відносин у національному законодавстві України та Канади на прикладі закону про землю територій північно-західних територій та Нунавуту Канади від 1985 року. *Академічні візії*. 2024. № 31. С. 1-8. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1167>.

6. Добрянська Н. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері охорони сільськогосподарських земель. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. № 90(3). С. 192-197. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/29-2.pdf>.

7. Лян Т., Ділігул А. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства. *Grail of Science*. 2023. № 29. С. 90-93. URL : <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1425>.

8. Огляд практики Верховного Суду із земельних питань за I квартал 2025 року. *Комітет НААУ з питань аграрного, земельного та довкілевого права*. URL : https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/_01_03_2025.pdf.

9. Сачко О. В., Завгородній О. М. Криміналістична класифікація правопорушень, пов'язаних з незаконним відчуженням землі. *Право і суспільство*. 2024. № 1(2). С. 188-196. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/1_2024/part_2/30.pdf.

10. Шевченко О. О. Історично-правові аспекти встановлення відповідальності за невиконання вимог щодо використання земель за їх цільовим призначенням на території української держави, починаючи з 20-х років XX століття. *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. № 105. С. 291-300. URL : <http://apdp.in.ua/index.php/vipusk-105.html>.

11. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

ТЕМА 6. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ТА ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ, ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ ТА ЗЕМЕЛЬ, ЩО ОСОБЛИВО ОХОРОНЯЮТЬСЯ

Семінарське заняття – 2 год.

План:

1. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення.
2. Суб'єкти права сільськогосподарського землекористування.
3. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.
4. Поняття, склад земель лісогосподарського призначення. Особливості правового режиму земель лісогосподарського призначення.
5. Загальна характеристика земель водного фонду. Особливості правового режиму земель водного фонду.
6. Поняття, склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.
7. Поняття та склад земель оздоровчого призначення. Особливості правового режиму земель оздоровчого призначення.
8. Склад земель історико-культурного призначення. Особливості правового режиму земель історико-культурного призначення.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Землі сільськогосподарського призначення – це ділянки, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, ведення науково-дослідної та навчальної діяльності у сфері аграрного виробництва, а також для розміщення відповідної інфраструктури, включно з інфраструктурою оптових ринків сільськогосподарської продукції. Таке визначення міститься у частині 1 статті 22 Земельного кодексу України, де підкреслюється, що ключовим є цільове призначення земель – їхнє використання для сільськогосподарського виробництва.

До складу таких земель входять:

- сільськогосподарські угіддя (рілля, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження тощо);
- несільськогосподарські угіддя, що обслуговують аграрну діяльність.

Основними суб'єктами права користування цими землями є громадяни України, зокрема селяни, які можуть реалізовувати свою правоздатність індивідуально або колективно (через кооперативи, фермерські господарства тощо).

Правовий режим таких земель передбачає обмеження щодо їх набуття у власність чи користування:

- громадяни України можуть набувати їх у власність або оренду;
- іноземці та особи без громадянства – лише в оренду;
- землі для садівництва можуть передаватися в оренду іноземцям для вирощування культур, створення садів і будівництва господарських споруд (ч. 3 ст. 35 ЗК України).

Власники та користувачі зобов'язані дотримуватися загальних вимог охорони земель та спеціальних норм, що впливають із особливостей сільськогосподарських земель. Важливими напрямками охорони є рекультивация та консервація земель.

Землі лісогосподарського призначення перебувають у нерозривному зв'язку з лісокористуванням і використовуються для ведення лісового господарства. Відповідно до статті 55 Земельного кодексу України до них належать землі, вкриті лісовою рослинністю; нелісові землі, що надані для потреб лісового господарства. Відповідно до частини 1 статті 56 Земельного кодексу України такі землі можуть перебувати у державній, комунальній або приватній власності. Згідно зі статтею 7 Лісового кодексу України ліси є власністю українського народу, а від його імені права власника реалізують органи державної влади та місцевого самоврядування.

Відповідно до статті 100 Лісового кодексу України охорона, захист, використання та відтворення лісів на землях природно-заповідного фонду регулюються Законом України «Про природно-заповідний фонд України», Лісовим кодексом та іншими нормативними актами. Мета охорони земель лісогосподарського призначення полягає у: поліпшенні стану лісів і земель; запобіганні деградації та зниженню їхньої якості; відновленні земель, що зазнали шкідливих впливів. Основними завданнями такої охорони є збереження площі та якості лісів, захист екосистем і задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах.

Правовий режим земель водного фонду визначається одночасно Земельним кодексом України (ст. 58) та Водним кодексом України (ст. 4). До складу цих земель належать:

- ділянки, зайняті морями, річками, озерами, водосховищами, болотами, островами (якщо вони не вкриті лісами);
- прибережні захисні смуги вздовж морів і річок;
- землі під гідротехнічними спорудами, каналами, смугами відведення;
- берегові смуги водних шляхів;
- штучно створені земельні ділянки в межах акваторій морських портів.

Цей перелік є вичерпним. Землі водного фонду можуть використовуватись на праві власності або користування, зокрема на умовах оренди (постійної чи тимчасової).

Відповідно до статті 43 ЗК України та статті 7 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.) землі природно-заповідного фонду – це ділянки суші й води, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, рекреаційну чи історико-культурну цінність і яким надано статус територій або об’єктів природно-заповідного фонду. До таких об’єктів належать природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам’ятки природи, ботанічні й зоологічні парки тощо (ст. 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»). Вони можуть бути загальнодержавного або місцевого значення і мають статус юридичних осіб. Згідно зі статтею 282.1.4 Податкового кодексу України окремі об’єкти природно-заповідного фонду, що утримуються за рахунок бюджету, звільняються від сплати земельного податку.

Відповідно до статті 47 Земельного кодексу України землі оздоровчого призначення – це землі, що мають природні лікувальні властивості й використовуються для профілактики та лікування захворювань людей. Вони є самостійною категорією земель і мають особливий режим використання (забороняється будь-яка діяльність, що суперечить їх оздоровчому призначенню або може погіршити лікувальні властивості). Такі землі можуть перебувати у державній, комунальній або приватній власності, проте не підлягають приватизації, якщо мають особливу оздоровчу цінність. Приватизація санаторно-курортних закладів державного значення заборонена.

Землі історико-культурного призначення є окремою категорією земель, на яких розташовані об’єкти культурної спадщини. До них належать території, що містять пам’ятки археології, історико-культурні заповідники, меморіальні комплекси, музеї просто неба, охоронювані археологічні зони (ст. 53 Земельного кодексу України). Правовий режим цих земель визначається главою 10 Земельного кодексу України, Законом України «Про охорону культурної спадщини» та Законом України «Про природно-заповідний фонд України». Такі землі можуть перебувати у державній, комунальній або приватній власності, проте землі з пам’ятками археології не підлягають приватизації (ст. 17 Закону України «Про охорону культурної спадщини»). Режим використання визначається науково-проектною документацією у сфері охорони культурної спадщини. До затвердження цієї документації застосовуються норми Закону України «Про охорону культурної спадщини». Відповідно до Податкового кодексу України заклади культури, які фінансуються з державного чи місцевих бюджетів, звільняються від сплати земельного податку.

Таким чином, кожна категорія земель в Україні має власний правовий режим, визначений Земельним кодексом України та спеціальними законами, що забезпечують раціональне використання, охорону природних ресурсів і збереження культурної спадщини держави.

Надайте визначення таких понять:

Землі сільськогосподарського призначення, правовий режим земель сільськогосподарського призначення, суб'єкти права сільськогосподарського землекористування, землі лісогосподарського призначення, правовий режим земель лісогосподарського призначення, землі водного фонду, правовий режим земель водного фонду, землі оздоровчого призначення, правовий режим земель оздоровчого призначення, землі історико-культурного призначення, правовий режим земель історико-культурного призначення.

Скласти схеми:

- Склад земель сільськогосподарського призначення;
- Суб'єкти права сільськогосподарського землекористування;
- Склад земель лісогосподарського призначення;
- Склад земель водного фонду;
- Склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення;
- Склад земель оздоровчого призначення;
- Склад земель історико-культурного призначення.

Теми для написання рефератів:

1. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення: сучасні виклики.
2. Земельна реформа у сфері аграрного землекористування.
3. Правові проблеми охорони родючості ґрунтів.
4. Використання та охорона земель лісового фонду.
5. Правовий режим земель водного фонду: баланс використання та охорони.
6. Особливо цінні землі: правові гарантії їх збереження.
7. Рекреаційні та природоохоронні землі: специфіка правового регулювання.
8. Правовий статус земель природно-заповідного фонду.
9. Використання земель для потреб енергетики та гірничої промисловості.
10. Європейські стандарти управління земельними ресурсами природоохоронного значення.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Які землі належать до земель сільськогосподарського призначення?
2. Зазначте, із яких земель можуть складатися землі фермерських господарств.
3. Які види діяльності дозволяється здійснювати на земельних ділянках, наданих для городництва?

4. Чи мають право громадяни України, які реалізували своє право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства, на її збільшення в межах норм, установлених ст. 121 Земельного кодексу України?

5. Хто є суб'єктами права приватної власності на ліси?

6. Які землі належать до земель водного фонду?

7. Назвіть види діяльності, які дозволяються у межах берегових смуг водних шляхів.

8. Які землі належать до земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного або історико-культурного призначення?

9. У якій формі власності можуть перебувати землі природно-заповідного фонду?

10. Які землі належать до земель оздоровчого призначення?

11. Які землі належать до земель історико-культурного призначення?

12. Якою, на вашу думку, є легітимна мета втручання у право власності на земельну ділянку шляхом його припинення через її нецільове використання?

Тестові завдання:

1. Визначте, із яких земель можуть складатися землі фермерських господарств:

А) Виключно із земельної ділянки, що належить фермерському господарству на праві власності як юридичній особі.

Б) Із земельних ділянок, що належать фермерському господарству на праві власності, користування, із земельних ділянок, що належать громадянам України – членам фермерського господарства на праві власності, користування.

В) Виключно із земельних ділянок, що належать громадянам – членам фермерського господарства на праві приватної власності.

Г) Виключно із земельної ділянки, що належить фермерському господарству на праві власності як юридичній особі, та земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

2. Які види діяльності дозволяється здійснювати на земельних ділянках, наданих для городництва?

А) Споруджувати будь-які будівлі і споруди.

Б) Закладати багаторічні плодові насадження.

В) Випасати худобу.

Г) Споруджувати споруди для зберігання інвентаря.

3. Норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам у власність для ведення особистого селянського господарства:

А) не більше 2,0 гектара;

Б) не більше 3,0 гектара;

В) не менше 2,0 гектара;

Г) не більше 1,0 гектара.

4. Чи мають право громадяни України, які реалізували своє право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства, на її збільшення в межах норм, установлених ст. 121 Земельного кодексу України?

- А) ні;
- Б) як виняток – за рішенням центрального органу виконавчої влади України;
- В) так, якщо земельну ділянку приватизовано у розмірі менше ніж 2,0 га;
- Г) чинним земельним законодавством дозволяється таке збільшення за рахунок угідь гіршої якості.

5. Органи виконавчої влади на землях, що перебувають у власності держави чи територіальній громади, можуть створювати:

- А) громадське городництво та сіножаті;
- Б) громадські сіножаті та пасовища;
- В) громадське садівництво та городництво;
- Г) громадське садівництво, городництво та громадські пасовища.

6. Суб'єктами права приватної власності на ліси є:

- А) виключно державні установи України;
- Б) територіальні громади;
- В) громадяни та юридичні особи України;
- Г) виключно юридичні особи України.

7. Земельні ділянки, одержані громадянами внаслідок приватизації земель державних та комунальних підприємств, на яких розташовані та функціонують меліоративні системи:

- А) використовуються спільно на підставі угоди;
- Б) використовуються спільно працівниками зазначених підприємств з пенсіонерами з їх числа на праві спільної сумісної власності;
- В) використовуються спільно працівниками зазначених підприємств з пенсіонерами з їх числа на праві спільної часткової власності;
- Г) використовуються виключно власником такої земельної ділянки.

8. До земель лісогосподарського призначення не належать землі:

- А) вкриті лісовою рослинністю;
- Б) не вкриті лісовою рослинністю;
- В) зайняті полезахисними лісовими смугами на землях сільськогосподарського призначення;
- Г) нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства.

9. Розмір водоохоронних зон визначається:

- А) паспортом водного об'єкта;
- Б) технічною документацією;
- В) за проектом землеустрою;
- Г) самостійно органами місцевого самоврядування.

10. Землі природно-заповідного фонду можуть перебувати:

- А) лише у державній власності;
- Б) лише у державній та комунальній власності;
- В) у державній, комунальній та приватній власності;
- Г) лише у власності територіальної громади.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Водний кодекс України : Закон України від 06.06.1995 № 213/95-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Кодекс України про надра : Закон України від 27.07.1994 № 132/94-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-ІІІ.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.
6. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 № 687-ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>.
7. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>.
8. Бардадим Е., Луц Д. Правові засади охорони земель в умовах воєнного стану. *Матеріали конференцій МЦНД* (Івано-Франківськ, 9 червня 2023 р.). Івано-Франківськ, 2023. С. 96-97. URL : <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/618/628>.
9. Кнапець М. В. Застосування конвенції з захисту прав людини в правовідносинах щодо оренди земель сільськогосподарського призначення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 265-268. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=182>.
10. Мороз О. В. Поняття договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення та його юридична характеристика як письмового доказу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 123-126. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=183>.
11. Нечипорук Л. Д. Правовий статус землі в Україні під час воєнного стану: особливості правового регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4(2). С. 64-69. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/11-1.pdf>.

12. Оверковська Т. К. Еколого-правові засади охорони земель природно-заповідного фонду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 233-236. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2025/55.pdf.

13. Шаповалова К. Г., Гребенюк Д. О. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення в умовах післявоєнного відновлення. *Інноваційна наука: пошук відповідей на виклики сучасності*: матер. IV Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 30 травня 2025 р.). Київ, 2025. С. 192-195. URL : <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/891>.

14. Шарапова С. В. Особливості правового режиму лісів на окремих категоріях земель. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4(2). С. 86-91. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/15-1.pdf>.

15. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення.
2. Суб'єкти права сільськогосподарського землекористування.
3. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.
4. Поняття, склад земель лісогосподарського призначення. Особливості правового режиму земель лісогосподарського призначення.
5. Загальна характеристика земель водного фонду. Особливості правового режиму земель водного фонду.
6. Поняття, склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.
7. Поняття та склад земель оздоровчого призначення. Особливості правового режиму земель оздоровчого призначення.
8. Склад земель історико-культурного призначення. Особливості правового режиму земель історико-культурного призначення.

Методичні вказівки для підготовки до практичного заняття

Земельний кодекс України деталізує поняття земель сільськогосподарського призначення за їхнім цільовим використанням, включаючи ділянки, що надані для сільськогосподарської науково-дослідної, навчальної та виробничої діяльності, а також ті, де розміщено виробничу інфраструктуру (ферми, склади, виробничі приміщення, оптові ринки сільськогосподарської продукції тощо). Саме факт надання або цільового призначення для сільськогосподарських потреб визначає належність земель до цієї категорії.

Суб'єктами сільськогосподарського землекористування виступають громадяни України, фермерські господарства, сільськогосподарські кооперативи, аграрні та неаграрні підприємства, установи, організації. Права та обов'язки власників і користувачів цих земель визначені Земельним кодексом України. Закон також встановлює обмеження щодо осіб, яким можуть передаватися землі сільськогосподарського призначення у власність або користування. Зокрема, громадяни України можуть набувати такі землі у власність або оренду, тоді як іноземці та особи без громадянства лише на умовах оренди на земельні ділянки, призначені для садівництва. Одним із пріоритетних напрямів охорони сільськогосподарських земель є рекультивация та консервація, спрямовані на відновлення родючості ґрунтів.

Особливістю земель лісогосподарського призначення є нерозривний зв'язок із лісокористуванням. До них належать лісові землі, на яких розташовані лісові насадження; нелісові землі (сільськогосподарські угіддя, води, болота, споруди, комунікації, малопродуктивні ділянки), які використовуються для потреб лісового господарства. До цієї категорії не належать землі, на яких розташовані полезахисні лісові смуги.

Землі водного фонду – це одна з основних категорій земель України, яка має особливий правовий режим і призначена для забезпечення функціонування водних об'єктів, а також для здійснення водогосподарської діяльності. Вони поділяються на дві групи: водопокриті землі, зайняті поверхневими водними об'єктами (моря, річки, озера, водосховища) та прилеглі території, призначені для охорони вод від забруднення, засмічення й виснаження, а також для розміщення та експлуатації гідротехнічних споруд, що забезпечують господарські потреби населення та підприємств.

До земель природно-заповідного фонду належать природні території та об'єкти (заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища) та штучно створені об'єкти (ботанічні сади, дендрологічні й зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва). Відповідно до Податкового кодексу України об'єкти природно-заповідного фонду, що повністю утримуються за рахунок державного або місцевих бюджетів, звільняються від сплати земельного податку.

Землі оздоровчого призначення – це ділянки з природними лікувальними властивостями, які використовуються або можуть використовуватись для профілактики захворювань та лікування людей. Вони можуть перебувати у державній, комунальній або приватній власності, проте землі, що мають особливу оздоровчу цінність, не підлягають приватизації.

Землі історико-культурного призначення основною ознакою мають наявність об'єктів культурної спадщини. До них належать землі, де розташовані пам'ятки історії та археології, заповідники, охоронювані археологічні території, музеї просто неба, меморіальні комплекси. Такі землі віднесено до особливо цінних і, відповідно до Податкового кодексу України, заклади культури, що утримуються за рахунок бюджету, звільняються від земельного податку.

Сукупність знань, які мають бути напрацьовані під час заняття:

- поняття земель сільськогосподарського призначення;
- суб'єкти права сільськогосподарського землекористування;
- особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення;
- поняття земель лісогосподарського призначення;
- поняття земель водного фонду;
- поняття земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення;
- поняття земель оздоровчого призначення;
- поняття земель історико-культурного призначення;
- види діяльності, які дозволяються у межах берегових смуг водних шляхів;
- суб'єкти сільськогосподарського землевикористання;
- підстави припинення права користування земельною ділянкою;
- визначення «проекти землеустрою»;
- характеристика правових режимів різних об'єктів природно-заповідного фонду.

Уміння, які мають бути опановані під час заняття:

- знати поняття земель сільськогосподарського призначення;
- знати поняття суб'єктів права сільськогосподарського землекористування;
- вміти визначати особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення;
- знати поняття земель лісогосподарського призначення;
- вміти визначати особливості правового режиму земель лісогосподарського призначення;
- знати поняття земель водного фонду;
- вміти визначати особливості правового режиму земель водного фонду;
- знати поняття земель оздоровчого призначення;
- вміти визначати особливості правового режиму земель оздоровчого призначення;
- знати поняття земель історико-культурного призначення;
- вміти визначати особливості правового режиму земель історико-культурного призначення.

Завдання 1.

Наведіть приклади нецільового використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Яка відповідальність передбачена за нецільове використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення?

Завдання 2.

Хто може звернутися із негативним позовом про усунення перешкод у користуванні та розпорядженні надрами у разі, якщо власник земельної ділянки використовує її не за цільовим призначенням?

Проаналізуйте дану ситуацію.

Завдання 3.

ТОВ «Оздоровчі води» є власником бази відпочинку, розташованої на березі великого водосховища. Земельна ділянка площею 2 гектари, на якій розташована база, була надана товариству в оренду рішенням районної державної адміністрації для експлуатації та обслуговування існуючої бази відпочинку. У державному акті та договорі оренди зазначено цільове призначення: землі рекреаційного призначення.

Згідно з Генеральним планом забудови та Водним кодексом України частина орендованої ТОВ «Оздоровчі води» ділянки потрапляє у прибережну захисну смугу водосховища. Фактична ширина ПЗС для цього водосховища становить 100 метрів від зрізу води.

ТОВ «Оздоровчі води» вирішило провести капітальну реконструкцію та розширення бази, що включає: будівництво трьох нових двоповерхових котеджів (замість старих одноповерхових будиночків); розширення існуючого кафе-бару шляхом зведення капітальної прибудови, яка виходить ближче до води (у межах ПЗС).

Товариство звернулося до місцевого органу містобудування та архітектури за отриманням дозвільних документів на реконструкцію.

Чи відповідає запланована ТОВ «Оздоровчі води» капітальна реконструкція та розширення бази відпочинку вимогам земельного та водного законодавства щодо використання земель у межах ПЗС?

Які обмеження встановлені законодавством для будівництва у ПЗС?

Які правові наслідки можуть настати для ТОВ «Оздоровчі води» у разі самовільного проведення запланованих робіт?

Яке рішення має прийняти орган містобудування та архітектури щодо видачі дозвільних документів на реконструкцію?

Завдання 4.

Петренко П. П. є власником земельної ділянки площею 0,12 га, розташованої на околиці міста. Цільове призначення ділянки – для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель та споруд. Петренко П. П. отримав дозвіл на будівництво двоповерхового житлового будинку.

У процесі підготовки до будівництва місцевий орган охорони культурної спадщини встановив, що земельна ділянка Петренка П. П. частково, а саме 0,04 га (близько 30 % площі), розташована в межах охоронної зони щойно виявленої пам'ятки археології місцевого значення – давнього поселення.

Згідно з наказом відповідного органу для цієї охоронної зони встановлено режим обмеженого використання, який забороняє будь-яке нове капітальне будівництво, пов'язане із земляними роботами на глибині понад 0,5 метра, без проведення попередніх археологічних досліджень (розкопок).

Петренко П.П. наполягає на тому, що його право власності на землю є непорушним, цільове призначення ділянки – житлова забудова, і він має законний дозвіл на будівництво. Він відмовляється фінансувати археологічні дослідження та вважає, що вимоги органу охорони культурної спадщини є необґрунтованим втручанням у його права.

Визначте правовий режим частини земельної ділянки Петренка П. П., що потрапила в охоронну зону пам'ятки археології.

Чи змінює цей факт категорію чи цільове призначення землі?

Чи має право Петренко П. П. здійснити заплановане капітальне будівництво житлового будинку на всій площі своєї ділянки, враховуючи наявність охоронної зони та отриманий раніше дозвіл?

Яким чином земельне та пам'яткоохоронне законодавство узгоджує приватні інтереси забудовника із суспільним інтересом охорони культурної спадщини?

Які правові дії має вчинити Петренко П. П. для законного продовження будівництва і хто несе фінансові витрати на виконання вимог щодо охорони культурної спадщини?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть до даної теми тести, які будуть містити 15 питань (для кожного питання – 4 варіанти відповіді).

Індивідуальні завдання:

1. Підготувати мультимедійну презентацію відповідно до теми.
2. Складіть до даної теми термінологічний словник.
3. Наведіть приклади нецільового використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Яка відповідальність передбачена за нецільове використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення? Складіть порівняльну таблицю.

4. Чи є порушенням умов договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення несплата орендної плати? Чи можна розірвати договір оренди з цієї підстави?

5. Проаналізуйте поняття «переважного права на укладання договору оренди землі». Розробіть схему порядку реалізації переважного права на укладання договору оренди землі.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Водний кодекс України : Закон України від 06.06.1995 № 213/95-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
4. Кодекс України про надра : Закон України від 27.07.1994 № 132/94-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-ІІІ.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.
6. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 № 687-ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>.
7. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>.
8. Бардадим Е., Луц Д. Правові засади охорони земель в умовах воєнного стану. *Матеріали конференцій МЦНД* (Івано-Франківськ, 9 червня 2023 р.). Івано-Франківськ, 2023. С. 96-97. URL : <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/618/628>.
9. Кнапець М. В. Застосування конвенції з захисту прав людини в правовідносинах щодо оренди земель сільськогосподарського призначення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 265-268. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=182>.
10. Мороз О. В. Поняття договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення та його юридична характеристика як письмового доказу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 123-126. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=183>.
11. Нечипорук Л. Д. Правовий статус землі в Україні під час воєнного стану: особливості правового регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4(2). С. 64-69. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/11-1.pdf>.
12. Оверковська Т. К. Еколого-правові засади охорони земель природно-заповідного фонду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 233-236. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2025/55.pdf.
13. Шаповалова К. Г., Гребенюк Д. О. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення в умовах післявоєнного відновлення. *Інноваційна наука: пошук відповідей на виклики сучасності*: матер. IV Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 30 травня 2025 р.). Київ, 2025. С. 192-195. URL : <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/891>.
14. Шарапова С. В. Особливості правового режиму лісів на окремих категоріях земель. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4(2). С. 86-91. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/15-1.pdf>.
15. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

ТЕМА 7. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ТА ЗЕМЕЛЬ ПРОМИСЛОВОСТІ, ТРАНСПОРТУ, ЗВ'ЯЗКУ, ЕНЕРГЕТИКИ, ОБОРОНИ ТА ІНШОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Семінарське заняття – 2 год.

План:

1. Поняття і склад земель населених пунктів.
2. Особливості правового режиму земель населених пунктів.
3. Поняття і склад земель житлової та громадської забудови. Порядок використання земель житлової та громадської забудови.
4. Особливості права власності на землю та права землекористування у межах населених пунктів.
5. Особливості правового режиму земель промисловості.
6. Особливості правового режиму земель транспорту. Особливості правового режиму земель залізничного транспорту.
7. Особливості правового режиму земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства.
8. Особливості правового режиму земель оборони.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Земельний кодекс України не виділяє «землі населених пунктів» як окрему категорію. У межах міста, селища чи села можуть бути різні категорії земель; спільною рисою є лише те, що всі вони лежать у межах населеного пункту. Межі населених пунктів (міст, селищ, сіл) у Земельному кодексі України визначені як умовна замкнена лінія на поверхні землі, що відокремлює територію населеного пункту від інших територій. Специфіка цих земель у тому, що обов'язковою складовою є землі комунальної власності.

Землі житлової та громадської забудови Земельний кодекс України виокремлює як самостійну категорію землі житлової та громадської забудови в межах населених пунктів. Це компактно забудована і заселена територія, основою якої є житлові та громадські будівлі/споруди, а решта видів використання території підпорядковується їх розміщенню та функціонуванню. Відповідно до статті 38 Земельного кодексу України до цієї категорії належать ділянки, що використовуються для житлової забудови, громадських будівель і споруд та інших об'єктів загального користування. Використання має відповідати генеральному плану, іншій містобудівній документації, плану землеустрою і будівельним нормам. До цієї категорії слід відносити як фактично забудовані ділянки, так і призначені для такого використання.

Окремо слід розглянути поняття самочинного будівництва, яке є окремим правопорушенням у сфері містобудування. Відповідальність (негативні наслідки) залежить від суб'єкта вчинення: це можуть бути юридичні/фізичні особи та посадові особи підприємств, установ, організацій.

Земельний кодекс України допускає використання ділянок громадянами: на праві власності; на умовах оренди; на праві суперфіцію (використання чужої ділянки для забудови). Найчастіше в межах населених пунктів ділянки використовують для індивідуального житлового та гаражного будівництва.

Особливості земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення:

1. Здебільшого є територіальною базою для розміщення відповідних об'єктів і споруд.

2. Використовуються для спеціальних несільськогосподарських потреб (раніше – «землі спеціального призначення»).

3. Зазвичай застосовується внутрішнє та зовнішнє зонування.

4. Розміри ділянок нормуються затвердженими нормами/проектами для раціонального використання.

5. Державні та комунальні суб'єкти зазвичай використовують на праві постійного землекористування, інші – на умовах оренди, суперфіцію тощо.

6. Іноді території для спеціальних потреб не виділяються як окремі ділянки.

7. Через потенційно шкідливий характер виробництв часто встановлюються спеціальні захисні зони.

Відповідно до статті 67 Земельного кодексу України до земель транспорту належать ділянки, надані підприємствам, установам і організаціям залізничного, автомобільного і дорожнього господарства, морського, річкового, авіаційного, трубопровідного транспорту та міського електротранспорту для експлуатації, ремонту та розвитку об'єктів транспорту; сюди також відносяться землі під будівництво та обслуговування мультимодальних терміналів. Аналогічне визначення міститься у статті 11 Закону України «Про транспорт». Вони поділяються за видами транспорту та можуть бути у державній, комунальній чи приватній власності. Їх основа – автомобільні дороги як лінійний комплекс інженерних споруд для безперервного, безпечного і зручного руху.

Відповідно до статті 77 Земельного кодексу України землями оборони є ділянки, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законодавства. Стаття 1 Закону України «Про використання земель оборони» містить тотожне визначення. Такі землі виконують роль територіальної бази для забезпечення оборонної діяльності та розвитку військово-промислового комплексу. Відчуження ділянок з об'єктами нерухомого військового майна, що підлягають реалізації, та ділянок, які

вивільняються під час реформування Збройних Сил України і Державної спеціальної служби транспорту, здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України і, відповідно, до Закону України «Про використання земель оборони». Заборонене відчуження таких земель іноземним державам, іноземним юридичним особам та іноземцям.

Надайте визначення таких понять:

Землі населених пунктів, правовий режим земель населених пунктів, землі житлової та громадської забудови, право власності на землю, право землекористування у межах населених пунктів, правовий режим земель промисловості, правовий режим земель транспорту, право на забудову, самочинне будівництво, демаркація кордону.

Скласти схеми:

- Склад земель населених пунктів;
- Склад земель житлової та громадської забудови;
- Порядок використання земель житлової та громадської забудови;
- Права власності на землю та права землекористування у межах населених пунктів;
- Правовий режим земель промисловості;
- Правовий режим транспорту;
- Правовий режим земель залізничного транспорту;
- Правовий режим земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства;
- Правовий режим земель оборони.

Теми для написання рефератів:

1. Особливості правового режиму земель населених пунктів.
2. Генеральні плани міст як інструмент регулювання використання земель.
3. Землі промисловості: правові засади використання та охорони.
4. Використання земель транспорту: проблеми розмежування повноважень.
5. Землі енергетики: баланс між розвитком інфраструктури та охороною довкілля.
6. Землі оборони: правові аспекти користування та конверсії.
7. Проблеми правового статусу земель зв'язку та інформатизації.
8. Реконструкція та забудова міських територій: правові колізії.
9. Відведення земель для суспільних потреб і примусове відчуження.
10. Інноваційні підходи до регулювання використання міських земель.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Кому можуть надаватися в постійне користування земельні ділянки, на яких розташовані багатоквартирні житлові будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкові території державної або комунальної власності?

2. В якому розмірі громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності для будівництва індивідуальних гаражів?

3. Які земельні ділянки належать до земель громадської забудови?

4. В якому розмірі громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) в селах?

5. Які землі належать до земель промисловості?

6. Земельні ділянки для користування надрами, крім випадків, передбачених ст. 23 Кодексу України про надра, надаються користувачам надр після одержання ними...?

7. До земель якого виду транспорту належать землі під гідротехнічними спорудами і засобами навігаційної обстановки, судноремонтними заводами, майстернями, базами, складами, радіоцентрами, службовими та культурно-побутовими будівлями та іншими спорудами, що обслуговують морський транспорт?

8. Чи може приватизувати земельну ділянку член гаражного кооперативу? Надайте правовий висновок.

9. Чи можуть забудовуватися землі ОСГ (рілля, пасовища)? Надайте правовий висновок.

Тестові завдання:

1. До земель житлової та громадської забудови належать:

А) земельні ділянки, призначені для закладання багаторічних плодових насаджень;

Б) земельні ділянки у межах населених пунктів, що їх використовують для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування;

В) земельні ділянки поза межами населених пунктів, що їх використовують для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування;

Г) земельні ділянки, надані для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд промислових, гірничодобувних, транспортних та інших підприємств, їх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель, інших споруд.

2. Громадянам України за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування земельні ділянки для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і гаражного будівництва можуть передаватися:

- А) за плату у власність;
- Б) безоплатно у користування;
- В) лише в оренду;
- Г) безоплатно у власність або надаватися в оренду.

3. Земельні ділянки, на яких розташовані багатоквартирні житлові будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкові території державної або комунальної власності, надаються в постійне користування:

- А) підприємствам, установам і організаціям, які здійснюють управління цими будинками;
- Б) тільки працівникам цих підприємств, установ та організацій;
- В) працівникам цих підприємств, установ та організацій, а також пенсіонерам з їх числа;
- Г) не надаються.

4. Громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності для будівництва індивідуальних гаражів:

- А) не більше як 2,0 га;
- Б) не більше як 0,12 га;
- В) не більше як 0,10 га;
- Г) не більше як 0,01 га.

5. Громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) в містах:

- А) не більше як 0,15 га;
- Б) не більше як 0,12 га;
- В) не більше як 0,25 га;
- Г) не більше як 0,10 га.

6. Житлово-будівельним (житловим) і гаражно-будівельним кооперативам за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування земельні ділянки для житлового і гаражного будівництва передаються:

- А) безоплатно у власність або в оренду у розмірі, який встановлюється відповідно до затвердженої документації;
- Б) за плату у власність;
- В) безоплатно у користування;
- Г) лише в оренду.

7. Землі промисловості можуть перебувати:

- А) в державній, комунальній і приватній власності;
- Б) лише в державній;
- В) в державній і комунальній;
- Г) лише в приватній.

8. Земельні ділянки для користування надрами, крім випадків, передбачених ст. 23 Кодексу України про надра, надаються користувачам надр після одержання ними:

- А) спеціальних дозволів на користування надрами чи гірничих відводів;
- Б) висновку державної експертизи землепорядної документації;
- В) рішення органу місцевого самоврядування.

9. Індустріальні парки створюються на земельних ділянках площею:

- А) не менше 10 гектарів;
- Б) не менше 20 гектарів і не більше однієї тисячі гектарів;
- В) не менше 10 гектарів і не більше однієї тисячі гектарів;
- Г) одна тисяча гектарів.

10. У разі створення індустріального парку на землях державної чи комунальної власності земельна ділянка надається в оренду на строк не менше:

- А) 20 років.
- Б) 30 років.
- В) 50 років.
- Г) 25 років.

11. Землі оборони можуть перебувати:

- А) в державній, комунальній і приватній власності;
- Б) лише в державній;
- В) в державній і комунальній;
- Г) лише в приватній.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-ІV.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>.
4. Про автомобільні дороги : Закон України від 08.09.2005 № 2862-ІV.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15#Text>.

5. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>.
6. Про використання земель оборони : Закон України від 27.11.2003 № 1345-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-15#Text>.
7. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>.
8. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.
9. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів : Закон України від 09.07.2010 № 2480-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17#Text>.
10. Про індустриальні парки : Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>.
11. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Про морські порти України : Закон України від 17.05.2012 № 4709-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17#Text>.
13. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
14. Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів : Закон України від 17.02.2001 № 3041-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3041-17#Text>.
15. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.
16. Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр#Text>.
17. Про трубопровідний транспорт : Закон України від 15.05.1996 № 192/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/96-вр#Text>.
18. Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 № 70-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80?find=1&text=%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80#Text>.
19. Кондратенко Д. Ю. Правове регулювання використання земель оборони в умовах воєнного стану. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Юрія Прокоповича Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НІОУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 70-74. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.
20. Корольова В. В., Баланик Є. А. Особливості правового режиму земель, наданих для надрокористування. *Legal Bulletin*. 2025. № 15. С. 66-71. URL : <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/522/463>.

21. Лісова Т. В. Окремі питання правового регулювання використання земельних ділянок для містобудівних потреб. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 463-467. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-2>.

22. Мамченко М. Земельні ділянки у межах прикордонної смуги належать до земель оборони і можуть перебувати лише у державній власності – Велика Палата Верховного Суду. *Судово-юридична газета*. 2025. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/335062>.

23. Радзій В. Ф. Управління земельними ресурсами: консп. лекцій. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2022. 130 с.

24. Харитонova Т. Є., Щербakov Ю. С. Еволюція законодавства про використання та охорону земель енергетики. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 474-780. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-2>.

25. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Поняття і склад земель населених пунктів.
2. Особливості правового режиму земель населених пунктів.
3. Поняття і склад земель житлової та громадської забудови. Порядок використання земель житлової та громадської забудови.
4. Особливості права власності на землю та права землекористування у межах населених пунктів.
5. Особливості правового режиму земель промисловості
6. Особливості правового режиму земель транспорту. Особливості правового режиму земель залізничного транспорту.
7. Особливості правового режиму земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства.
8. Особливості правового режиму земель оборони.

Методичні вказівки для підготовки до практичного заняття

Розташування в межах населених пунктів не лише земель житлової та громадської забудови, які законодавчо визначено окремою категорією та мають ключове значення, але й інших самостійних видів земель, зумовлює специфіку правового режиму територій населених пунктів. Ця специфіка полягає у здійсненні управління земельними ресурсами, порядку їх відведення, внесенні плати за користування, а також у забезпеченні охорони таких земель тощо.

Землі, що знаходяться в межах населених пунктів, мають складну структуру, оскільки включають ділянки різного цільового призначення. Така різноманітність зумовлена багатогранністю містобудівних завдань і

необхідністю створення комфортних умов для проживання населення, ведення господарської діяльності, організації відпочинку та дозвілля. Правовий режим цих земель визначається вимогами містобудівного регулювання, а також розширеними повноваженнями органів місцевого самоврядування у сфері використання й охорони земель. Усі землі населених пунктів підпорядковуються загальному правовому режиму земель житлової та громадської забудови.

До особливостей правового режиму земель населених пунктів належить специфічне управління у сфері використання, охорони та відтворення таких земель, яке передбачає подвійне планування – на основі містобудівної та землевпорядної документації. Важливою ознакою є наявність земель комунальної власності як обов’язкової складової території населеного пункту. Ще однією характерною рисою є зонування території – поділ земель на ділянки (масиви) з різним цільовим призначенням і правовим режимом використання, що пов’язано зі ступенем їх містобудівної цінності.

До земель житлової та громадської забудови належать лише ті ділянки, що використовуються для розміщення житлових будинків, громадських споруд і об’єктів загального користування. Їх використання здійснюється відповідно до генерального плану населеного пункту, містобудівної документації та плану землеустрою з дотриманням будівельних норм. Класифікатор видів цільового призначення земельних ділянок визначає різновиди використання земель житлової забудови. До цієї категорії належать землі, призначені для індивідуального житлового будівництва. При переході права власності на житловий будинок або споруду право на земельну ділянку переходить до нового власника автоматично, без оформлення додаткових документів. Тобто право на землю є похідним від права власності на об’єкт нерухомості.

Присадибна земельна ділянка розуміється як земля, надана громадянину для будівництва та обслуговування житлового будинку і господарських споруд. Її розміри визначаються під час її надання з урахуванням вимог містобудівної документації. Водночас закон дозволяє громадянам придбавати понаднормові земельні ділянки для житлового чи гаражного будівництва за цивільно-правовими договорами. У цьому випадку набувачами можуть бути не лише громадяни України. Законодавство, на жаль, не визначає детально правовий статус таких ділянок, зокрема їх максимальний розмір чи співвідношення з безоплатно отриманими, однак, безперечно, придбані за цивільно-правовими угодами землі є самостійними об’єктами приватної власності.

Землями промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення визнаються ділянки, надані підприємствам, установам і організаціям для виконання їх діяльності. Вони можуть використовуватися для різних цілей, визначених чинним законодавством, при цьому перелік таких цілей не є вичерпним і постійно

розширюється внаслідок розвитку науки та техніки. Спільною рисою цієї категорії земель є те, що вони непридатні для сільськогосподарського використання.

Відповідно до статті **67 Земельного кодексу України** до земель транспорту належать землі, надані підприємствам, установам і організаціям залізничного, автомобільного, морського, річкового, авіаційного, трубопровідного та міського електротранспорту для виконання функцій, пов'язаних з експлуатацією, ремонтом і розвитком транспортної інфраструктури. До них також належать землі, призначені під мультимодальні термінали.

Землями оборони є ті, що надаються для розміщення і діяльності військових частин, установ, навчальних закладів, підприємств і організацій Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законодавства. Забороняється відчуження земель, на яких розміщене нерухоме військове майно або які звільняються під час реформування Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту, іноземним державам чи особам. Одним із завдань Комплексної програми розбудови державного кордону є управління землями прикордонних смуг. У межах таких смуг військовим частинам Державної прикордонної служби України надаються ділянки шириною 30-50 метрів для будівництва та утримання інженерних і фортифікаційних споруд уздовж державного кордону.

Під час дії режиму воєнного стану спрощено процедури виділення та передачі земельних ділянок, необхідних для потреб Збройних Сил України та інших військових формувань, у постійне користування; посилено вимоги до обліку та інвентаризації земель оборони для виявлення неефективного або незаконного використання; а також врегульовано статус земель, що фактично використовуються військовими, але не мають належного правового оформлення.

Сукупність знань, які мають бути засвоєні під час заняття:

- поняття земель населених пунктів;
- склад земель населених пунктів;
- особливості правового режиму земель населених пунктів;
- поняття земель житлової та громадської забудови;
- склад земель житлової та громадської забудови;
- порядок використання земель житлової та громадської забудови;
- особливості права власності на землю та права землекористування у межах населених пунктів;
- особливості правового режиму земель промисловості;
- особливості правового режиму земель транспорту;
- особливості правового режиму земель залізничного транспорту;
- особливості правового режиму земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства;
- особливості правового режиму земель оборони.

Уміння, які мають бути здобуті під час заняття:

- знати поняття земель населених пунктів;
- знати склад земель населених пунктів;
- вміти визначати особливості правового режиму земель населених пунктів;
- знати поняття земель житлової та громадської забудови;
- знати склад земель житлової та громадської забудови;
- знати порядок використання земель житлової та громадської забудови;
- вміти визначати особливості права власності на землю та права землекористування у межах населених пунктів;
- вміти визначати особливості правового режиму земель промисловості;
- вміти визначати особливості правового режиму земель транспорту;
- вміти визначати особливості правового режиму земель залізничного транспорту;
- вміти визначати особливості правового режиму земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства;
- вміти визначати особливості правового режиму земель оборони.

Завдання 1.

До юристів безоплатної вторинної правової допомоги звернулася мешканка села Шевченківське Криворізького району Дніпропетровської області із таким питанням: «Як приватизувати земельну ділянку під своїм будинком, якщо право власності на будинок виникло на підставі договору дарування? При цьому земельна ділянка перебуває у фактичному користуванні, права на неї не оформлені».

Надайте юридичну консультацію з цього питання.

Завдання 2.

На підставі рішень Київської міської ради земельну ділянку площею 2,1 га вартістю близько 80 млн грн у Печерському районі міста Києва відчужено приватному суб'єкту господарювання для здійснення комерційної забудови. В подальшому її неодноразово продавали іншим товариствам. Кабінет Міністрів України як власник та Міноборони як користувач не надавали своєї згоди щодо припинення прав держави на цю земельну ділянку. Спеціалізована прокуратура у сфері оборони Офісу Генерального прокурора разом із Київським квартирно-експлуатаційним управлінням та Міноборони України звернулися до суду з позовом про повернення до державної власності 2,1 га земель оборони.

Чи законно суб'єкт господарювання набув у приватну власність дану земельну ділянку?

Яке рішення прийме суд?

Завдання 3.

Акціонерному товариству «Київський дослідно-експериментальний завод «Вугілля» рішенням Київської міської ради передано в довгострокову оренду на 25 років земельну ділянку з визначеним призначенням – для експлуатації та обслуговування адміністративно-виробничих та господарських будівель і споруд, що належать до категорії земель промисловості.

Встановлено, що на землях промисловості акціонерне товариство фактично здійснило нове будівництво багатоквартирних будинків масової забудови. І таким чином використовує вказану земельну ділянку не за її цільовим призначенням, оскільки Київська міська рада не приймала рішення щодо зміни цільового призначення цієї ділянки.

Перший заступник керівника Київської міської прокуратури в інтересах держави в особі Київської міської ради звернувся до суду про розірвання договору оренди та повернення земельної ділянки.

Яке рішення прийме суд?

Чи є порушення у виконанні умов договору оренди?

Завдання 4.

Проаналізуйте порядок створення та функціонування індустріальних парків в Україні.

Що необхідно для включення індустріального парку до Реєстру?

Які вимоги повинні дотримуватись для включення індустріального парку до Реєстру?

Яким має бути вид цільового призначення земельної ділянки (земельних ділянок), на якій (яких) створюється індустріальний парк?

Як отримати статус учасника індустріального парку?

Які види економічної діяльності можуть здійснюватися учасниками індустріальних парків зі звільненням від оподаткування прибутку та податку на додану вартість?

Чим відрізняється статус іншого суб'єкта від учасника індустріального парку?

Чи може ініціатор створення індустріального парку бути одночасно його керуючою компанією?

За яких підстав межі індустріального парку можуть бути розширені?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть до даної теми тести, які будуть містити 15 питань (для кожного питання – 4 варіанти відповіді).

Індивідуальні завдання:

1. Підготувати мультимедійну презентацію відповідно до теми.
2. Складіть до даної теми термінологічний словник.
3. Проаналізуйте порядок створення та функціонування індустріальних парків в Україні та відобразіть його у вигляді схеми.

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>.
4. Про автомобільні дороги : Закон України від 08.09.2005 № 2862-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15#Text>.
5. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>.
6. Про використання земель оборони : Закон України від 27.11.2003 № 1345-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-15#Text>.
7. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>.
8. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.
9. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів : Закон України від 09.07.2010 № 2480-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17#Text>.
10. Про індустриальні парки : Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>.
11. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Про морські порти України : Закон України від 17.05.2012 № 4709-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17#Text>.
13. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
14. Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів : Закон України від 17.02.2001 № 3041-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3041-17#Text>.
15. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.
16. Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр#Text>.
17. Про трубопровідний транспорт : Закон України від 15.05.1996 № 192/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/96-вр#Text>.
18. Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 № 70-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80?find=1&text=%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80#Text>.

19. Кондратенко Д. Ю. Правове регулювання використання земель оборони в умовах воєнного стану. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Юрія Прокоповича Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 70-74. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.
20. Корольова В. В., Баланик Є. А. Особливості правового режиму земель, наданих для надрокористування. *Legal Bulletin*. 2025. № 15. С. 66-71. URL : <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/522/463>.
21. Лісова Т. В. Окремі питання правового регулювання використання земельних ділянок для містобудівних потреб. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 463-467. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-2>.
22. Мамченко М. Земельні ділянки у межах прикордонної смуги належать до земель оборони і можуть перебувати лише у державній власності – Велика Палата Верховного Суду. *Судово-юридична газета*. 2025. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/335062>.
23. Радзій В. Ф. Управління земельними ресурсами: консп. лекцій. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2022. 130 с.
24. Харитонов Т. Є., Щербак Ю. С. Еволюція законодавства про використання та охорону земель енергетики. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 474-780. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-2>.
25. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Поняття, предмет земельного права.
2. Особливості правового режиму земель енергетики, оборони та іншого призначення.
3. Методи регулювання земельно-правових відносин.
4. Правовий режим земель транспорту.
5. Об'єкт та суб'єкт земельних правовідносин.
6. Юридична природа планування населених пунктів.
7. Система земельного права, його співвідношення з іншими галузями права.
8. Особливості правового режиму земель населених пунктів.
9. Функції земельного права України.
10. Правовий режим земель зелених зон міст.
11. Земельне і цивільне право України: питання співвідношення і взаємодії.
12. Правовий режим земель громадської забудови.
13. Класифікація джерел земельного права.
14. Правовий режим земель житлової забудови.
15. Земельна реформа в Україні.
16. Особливості правового режиму земель загального користування у населених пунктах.
17. Конституційні засади права власності на землю.
18. Правовий режим земель національних природних парків.
19. Поняття та зміст права власності на землю.
20. Поняття, склад та особливості правового режиму земель оздоровчого призначення.
21. Об'єкти та суб'єкти права власності на землю.
22. Поняття, склад та особливості правового режиму земель природно-заповідного фонду.
23. Форми права власності на землю.
24. Поняття, склад та особливості правового режиму земель історико-культурного призначення.
25. Спільна власність на землю.
26. Поняття, склад та особливості правового режиму земель рекреаційного призначення.
27. Права та обов'язки власників земельних ділянок.
28. Особливості здійснення права власності на землі водного фонду.
29. Обмеження права власності на землю.
30. Право власності на землі лісгосподарського використання.
31. Поняття, зміст та види права землекористування.
32. Особливості правової охорони сільськогосподарських земель в Україні.

33. Суб'єкти та об'єкти права землекористування.
34. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
35. Права та обов'язки землекористувачів.
36. Майнова відповідальність за земельні правопорушення.
37. Право користування чужою земельною ділянкою.
38. Поняття та види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
39. Право постійного користування земельною ділянкою.
40. Адміністративно-правова відповідальність за земельні правопорушення.
41. Підстави та порядок виникнення та припинення права користування земельною ділянкою.
42. Земельно-правова відповідальність.
43. Види земельних сервітутів.
44. Кримінально-правова відповідальність за земельні правопорушення.
45. Концесійне землекористування.
46. Юридична відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки.
47. Обіг земельних ділянок.
48. Реквізиція в земельному праві України: поняття, юридична природа, підстави застосування і юридичне значення.
49. Правові форми охорони земель від забруднення і засмічення.
50. Конфіскація в земельному праві України: поняття, юридична природа, підстави застосування і юридичне значення.

КРИТЕРІЇ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

ДЛЯ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ		
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль
Аудиторна робота	Самостійна робота	Залік (З) / ЕКЗАМЕН (Е)
≤ 40	≤ 10	
≤ 50		≤ 50
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК + З ≤ 100		
Підсумкова оцінка у випадку складання екзамену (П) = ПК + Е ≤ 100		

ДЛЯ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ		
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль
Аудиторна робота	Самостійна робота	Залік (З) / ЕКЗАМЕН (Е)
≤ 20	≤ 30	
≤ 50		≤ 50
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК + З ≤ 100		
Підсумкова оцінка у випадку складання екзамену (П) = ПК + Е ≤ 100		

**Критерії оцінювання аудиторної роботи здобувачів вищої освіти
(денна та заочна форми навчання)**

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
5	Високий рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття продемонстрована стабільна активність та ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтуються на глибокому знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.
4	Невисокий рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі передбачені планом заняття навчальні завдання виконані в повному обсязі з неістотними неточностями . Під час заняття продемонстрована ініціативність. Відповіді на питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань переважно ґрунтуються на знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
3	Достатній рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, у цілому засвоєні; практичні навички та вміння мають поверховий характер , потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками .
2	Недостатній рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні частково, прогалини у знаннях не носять істотного характеру ; практичні навички та вміння сформовані недостатньо ; більшість навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять істотні помилки , які потребують подальшого усунення.
1	Мінімальний рівень компетентностей. Студент не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу, з труднощами виконує завдання, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття, допускає змістовні помилки, не володіє відповідними вміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань.
0	Незадовільний рівень компетентностей. Відсутність на занятті.

Для навчальної дисципліни «Проблемні питання реформування земельних відносин» засобами діагностики знань (успішності навчання) виступають: залік, стандартизовані тести, реферати, есе, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Критерії оцінювання самостійної роботи (денна форма навчання)

Бали	Вид завдання
10	Написання та публікація наукової статті у фаховому виданні (за наявності опублікованих матеріалів із вказівкою на наукового керівника)
5	Написання та публікація тез доповіді на конференції (за наявності опублікованих матеріалів із вказівкою на наукового керівника)
5	Розробити порівняльну таблицю «Види договорів про право користування земельною ділянкою та їх особливості (останні зміни відповідно до проведених реформ)» (обов'язкові характеристики до порівняння: особливості договору, сторони договору, істотні умови договору, особливості щодо строку дії договору, якими законодавчими актами та конкретними статтями слід керуватися при розробці договору). Розробити Договір оренди земельної ділянки (прізвища та всю інформацію щодо місця реєстрацій осіб, ТОВ і т.д. здобувач вищої освіти має можливість вписати будь-які) (в електронному вигляді)

Бали	Вид завдання
5	Пошук та короткий опис 5 судових рішень (№ справи, зміст позовних вимог, стисло обставини справи, рішення (з посиланням на нього у Єдиному державному реєстрі судових рішень) в земельних спорах (наприклад, справа про примусове припинення права власності на землю; щодо права на завершення приватизації земельної ділянки після смерті спадкодавця тощо) за 2025 рік (в електронному вигляді)

Критерії оцінювання самостійної роботи (заочна форма навчання)

Бали	Вид завдання
30	Написання та публікація наукової статті у фаховому виданні (за наявності опублікованих матеріалів із вказівкою на наукового керівника)
15	Написання та публікація тез доповіді на конференції (за наявності опублікованих матеріалів із вказівкою на наукового керівника)
15	Розробити порівняльну таблицю «Види договорів про право користування земельною ділянкою та їх особливості (останні зміни відповідно до проведених реформ)» (обов'язкові характеристики до порівняння: особливості договору, сторони договору, істотні умови договору, особливості щодо строку дії договору, якими законодавчими актами та конкретними статтями слід керуватися при розробці договору). Розробити Договір оренди земельної ділянки (прізвища та всю інформацію щодо місця реєстрацій осіб, ТОВ і т.д. здобувач вищої освіти має можливість вписати будь-які) (в електронному вигляді)
15	Пошук та короткий опис 5 судових рішень (№ справи, зміст позовних вимог, стисло обставини справи, рішення (з посиланням на нього у Єдиному державному реєстрі судових рішень) в земельних спорах (наприклад, справа про примусове припинення права власності на землю; щодо права на завершення приватизації земельної ділянки після смерті спадкодавця тощо) за 2025 рік (в електронному вигляді)

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За 100- бальною шкалою	За національно ю шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	
	залік	екзамен	Оцінка	Пояснення
90-100	зараховано	Відмінно	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний у повному обсязі; сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані в повному обсязі
83-89		Добре	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний в повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані, якість виконання більшості з них оцінена кількістю балів, близької до максимальної
75-82		Добре	C	«Добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком; в основному сформовані практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками
68-74		Задовільно	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний не повністю; але прогалини не носять істотного характеру; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; більшість передбачених РПНД навчальних завдань виконано, деякі з них містять помилки
60-67		Задовільно	E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовані деякі практичні навички роботи; частина передбачених РПНД навчальних завдань не виконані або якість виконання деяких з них оцінено кількістю балів, близькою до мінімального

За 100- бальною шкалою	За національно ю шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	
	залік	екзамен	Оцінка	Пояснення
35-59	не зараховано	Незадові- льно	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовані необхідні практичні навички роботи; більшість навчальних завдань не виконані або якість їх виконання оцінено кількістю балів, близькою до мінімальної; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання)
1-34			F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не засвоєний; не сформовані необхідні практичні навички роботи; всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки або не виконані взагалі; додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не призведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основні нормативні акти:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

– *закони України:*

1. Водний кодекс України : Закон України від 06.06.1995 № 213/95-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

3. Кодекс України про надра : Закон України від 27.07.1994 № 132/94-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.

5. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 № 687-ХІV.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>.

6. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>.

7. Про використання земель оборони : Закон України від 27.11.2003 № 1345-ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-15#Text>.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин : Закон України від 28.04.2021 № 1423-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#n412>.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель : Закон України від 19.10.2022 № 2698-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-ІХ#Text>.

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів : Закон України від 20.06.2022 № 2321-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 2247-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2145-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 № 552-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>.

14. Про Генеральну схему планування території України : Закон України від 07.02.2002 № 3059-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>.

15. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>.

16. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>.

17. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>.

18. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. ст. 282. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#n251>.

19. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів : Закон України від 09.07.2010 р. № 2480-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17#Text>.

20. Про індустриальні парки : Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>.

21. Про меліорацію земель : Закон України від 14.01.2000 № 1389-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>.

22. Про морські порти України : Закон України від 17.05.2012 № 4709-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17#Text>.

23. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.

24. Про основи містобудування : Закон України від 16.11.1992 № 2781-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>.

25. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>.

26. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.

27. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

28. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) : Закон України від 05.06.2003 № 899-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15#Text>.

29. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>.

30. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

31. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.

32. Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр#Text>.

33. Про трубопровідний транспорт : Закон України від 15.05.1996 № 192/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/96-вр#Text>.

– *підзаконні акти*:

1. Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 № 1302. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2021-%D0%BF#Text>.

2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text>.

3. Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів : Указ Президента України від 07.06.2021 № 228/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228/2021#Text>.

4. Про деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 466. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-п#Text>.

5. Про затвердження Положення про моніторинг земель : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 № 661. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-93-%D0%BF#Text>.

6. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>.

7. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2011 № 1141 (в редакції від 06.06.2018 № 484). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2011-%D0%BF#Text>.

8. Про затвердження Порядку переведення дачних і садових будинків, що відповідають державним будівельним нормам, у жилі будинки : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 321. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2015-п#Text>.

9. Про затвердження Порядку проведення обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2017 № 257. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2017-п#Text>.

10. Про містобудівний кадастр : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 № 559. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2011-п#Text>.

11. Порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#n236>.

12. Порядок доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/484-2018-%D0%BF#n548>.

13. Порядок надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2019-%D0%BF#n43>.

14. Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 № 70-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80?find=1&text=%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80#Text>.

15. Про затвердження переліку особливо цінних ґрунтів : Наказ Держкомзему від 06.10.2003 № 245. *Офіційний вісник України*. 2003. № 45. Ст. 2369.

16. Про затвердження Переліку об'єктів будівництва, для проєктування яких містобудівні умови та обмеження не надаються : Наказ Мінрегіону України від 06.11.2017 № 289. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1437-17>.

17. Про затвердження Порядку видачі будівельного паспорта забудови земельної ділянки : Наказ Мінрегіону України від 05.07.2011 № 103. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-11#Text>.

18. Про затвердження Типових правил благоустрою території населених пунктів : Наказ Мінрегіону України від 27.11.2017 № 310. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1529-17#Text>.

19. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Зеленчук та Цицюра проти України» від 22.05.2018, заяви № 846/16 та № 1075/16. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c79#Text.

Підручники:

1. Шульга М. Земельне право: підручник (3-тє вид., доп. і перероб.). Харків : Юрайт, 2023. 592 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf.

Наукові видання:

1. Балюк Г. І. Порівняльно-правовий аналіз складів юридичних правопорушень у сфері земельних відносин у національному законодавстві України та Канади на прикладі закону про землю територій північно-західних територій та Нунавуту Канади від 1985 року. *Академічні візії*. 2024. № 31. С. 1-8. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1167>.

2. Бардадим Е., Луц Д. Правові засади охорони земель в умовах воєнного стану. *Матеріали конференцій МЦНД* (м. Івано-Франківськ, 9 червня 2023 р.). Івано-Франківськ, 2023. С. 96-97. URL : <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/618/628>.

3. Ващишин М. Я. Емфітевзис та оренда земельної ділянки: проблеми розмежування та взаємодії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 221-224. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=185>.

4. Вівчаренко О. А, Мороз Г. В. Припинення права користування землею: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 200-203. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2025/48.pdf.
5. Груба Д. Земля та нерухомість: стан справ та перспективи 2024 року. *Юридична газета*. 2024. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/zemlya-ta-neruhomist-stand-sprav-ta-perspektivi-2024-roku.html>.
6. Данілік Д. М. Щодо захисту прав суб'єктів земельно-надрових відносин. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Ю. П. Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НІОУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 41-43. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.
7. Дивнич О., Мартинюк М. Управління землекористуванням аграрних підприємств в умовах війни: інноваційні тренди. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. № 7(4). С. 1-21. URL : https://www.researchgate.net/publication/380421531_Upravlinna_zemlekoristuvannam_agrarnih_pidpriemstv_v_umovah_vijni_innovacijni_trendi.
8. Долинська М. Земельні спори у сучасній Україні: історико-правовий вимір. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 1. С. 23-31. URL : <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/954>.
9. Дрозд І. В. Види прав на землю як об'єкти оформлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 87(2). С. 178-186. URL : <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/324853>.
10. Заєць О. Новітня парадигма непорушності права власності на землю. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 137-140. URL : <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/875>.
11. Ільків Н. В., Афтанасів В. М. Перспективи правового регулювання механізму поновлення права власності та користування земельними ділянками після розмінування у повоєнній перспективі. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 22-26. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-3-chastyna-2>.
12. Іщенко А. Право на землю: що змінилося в законодавстві за період воєнного стану. *MIND*. 2024. URL : <https://mind.ua/openmind/20270127-pravo-na-zemlyu-shcho-zminilosya-v-zakonodavstvi-za-period-voennogo-stanu>.
13. Кнапець М. В. Застосування конвенції з захисту прав людини в правовідносинах щодо оренди земель сільськогосподарського призначення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 265-268. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=182>.
14. Коваленко Т. Обмеження земельних прав громадян в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 76(2). С. 16-23. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/05/4.pdf>.

15. Колесніков Д., Нежевело В. Щодо необхідності належного дослідження земельних правовідносин в Україні в умовах воєнного стану. *Матер. конф. МЦНД* (м. Харків, 10 травня 2024 р.). Харків, 2024. С. 87-89. URL : <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1195>.
16. Кондратенко Д. Ю. Правове регулювання використання земель оборони в умовах воєнного стану. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Юрія Прокоповича Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 70-74. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.
17. Корольова В. В., Баланик Є. А. Особливості правового режиму земель, наданих для надрокористування. *Legal Bulletin*. 2025. № 15. С. 66-71. URL : <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/522/463>.
18. Корсун-Цуркан А. Б. Щодо змісту правової охорони земель лісогосподарського призначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. № 87(2). С. 216-220. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/34-1.pdf>.
19. Куляк Р. Система органів державного контролю за використанням та охороною земель на сучасному етапі земельної реформи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 286-290. URL : http://www.lsej.org.ua/1_2024/65.pdf.
20. Лісова Т. В. До питання розгляду земельних спорів щодо права користування чужою земельною ділянкою шляхом встановлення сервітуту. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Ю. П. Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 102-105. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.
21. Лісова Т. В. Окремі питання ведення державного земельного кадастру. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 224-228. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284702/278792>.
22. Лісова Т. В. Окремі питання правового регулювання використання земельних ділянок для містобудівних потреб. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 463-467. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-2>.
23. Лісова Т. В. Право земельного сервітуту: актуальні питання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 363-367. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-3-chastyna-2>.
24. Лян Т., Ділігул А. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства. *Grail of Science*. 2023. № 29. С. 90-93. URL : <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1425>.
25. Мазій В. Суб'єкти прав на землі під сміттєзвалищами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 344-347. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2023/83.pdf.

26. Мороз О. В. Поняття договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення та його юридична характеристика як письмового доказу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 123-126. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=183>.

27. Нечипорук Л. Д. Правовий статус землі в Україні під час воєнного стану: особливості правового регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4(2). С. 64-69. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/11-1.pdf>.

28. Оверковська Т. К. Еколого-правові засади охорони земель природно-заповідного фонду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 233-236. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2025/55.pdf.

29. Платонова Є. Правовий механізм припинення права власності на землю в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 228-231. URL : http://lsej.org.ua/1_2023/53.pdf.

30. Похиленко І. С. Право постійного користування землею в перехідний період: новели законодавства та їхні наслідки. *Актуальні питання юрисдикції у земельних спорах*: матер. Всеукр. круг. столу, присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Ю. П. Битяка (м. Харків, 28 березня 2025 р.). Харків : НІОУ імені Ярослава Мудрого, 2025. С. 120-122. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2025/04/tezy-vseukr.konf.pdf>.

31. Сачко О. В., Завгородній О. М. Криміналістична класифікація правопорушень, пов'язаних з незаконним відчуженням землі. *Право і суспільство*. 2024. № 1(2). С. 188-196. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/1_2024/part_2/30.pdf.

32. Смілка В. А. Диференційний підхід моніторингу земель різних категорій. *Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період*: матер. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 6 березня 2025 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2025. С. 46-50. URL: https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2025/04/info_list_2025_4_18.pdf.

33. Удовенко І. Земельне право у сільському господарстві: земельна оренда, обробіток та аграрна політика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 298-301. URL : http://lsej.org.ua/10_2023/70.pdf.

34. Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період: зб. тез VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 7 березня 2024 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2024. 187 с. URL : https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2024/04/mater_16_04_24.pdf.

35. Франкова А. Права та обов'язки землевласників і землекористувачів через призму правил добросусідства. *Право – видавництво юридична практика*. 2023. URL : <https://pravo.ua/prava-i-obov-iazky-zemlevlasnykiv-ta-zemlekorystuvachiv-cherez-pryzmu-pravyl-dobrosusidstva/>

36. Харитонova Т. Є., Білошкурський М. М. Проблеми корупційних ризиків при набутті та реалізації права власності на земельну ділянку учасниками бойових дій та особами, прирівняними до них. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 269-272. URL : <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=182>.

37. Харитонova Т. Є., Щербаков Ю. С. Еволюція законодавства про використання та охорону земель енергетики. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 474-780. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-2>.

38. Хеленюк М. Приватизація земельних ділянок: що дозволено, а що заборонено під час воєнного стану. *Юридична газета*. 2023. № 9-10. С. 767-768. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/privatizaciya-zemelnih-dilyanok-shcho-dozvoleno-a-shcho-zaboroneno-pid-chas-voennogo-stanu.html>.

39. Шарапова С. В. Особливості правового режиму лісів на окремих категоріях земель. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4(2). С. 86-91. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/15-1.pdf>.

40. Шарапова С. В., Кашкіна В. А. Сучасний стан та напрями розвитку системи моніторингу земель і ґрунтів в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 39-43. URL : <https://app-journal.in.ua/2025-3-chastyna-2>.

41. Шевченко О. О. Історично-правові аспекти встановлення відповідальності за невиконання вимог щодо використання земель за їх цільовим призначенням на території української держави, починаючи з 20-х років XX століття. *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. № 105. С. 291-300. URL : <http://apdp.in.ua/index.php/vipusk-105.html>.

42. Шпик Н., Ковалишин О., Смолярчук М. Особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану. *Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції*. 2023. URL : <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/book/209>.

Інтернет-ресурси:

1. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>

2. Офіційне представництво Президента України. URL : <http://www.president.gov.ua/>

3. Урядовий портал. URL : <http://www.kmu.gov.ua/control/>

4. Офіційний веб-портал Судова влада України. URL : <http://www.court.gov.ua/>

5. Конституційний Суд України. URL : <http://www.ccu.gov.ua/>

6. Міністерство юстиції України. URL : <http://www.minjust.gov.ua/>

7. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>

8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/>

9. Офіційний сайт державної установи «Інститут охорони ґрунтів України». URL : <https://www.ioгу.gov.ua/link/npa.html/>

Навчальне видання

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

*Навчально-методичні рекомендації
до семінарських та практичних занять
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Спеціальність – D8 Право*

Укладач
д-р філос. **К. Г. Шаповалова**

Редактор, оригінал-макет, – *А. В. Самотуга*
Дизайн – *К. А. Горденко*

Підп. до друку 19.11.2025. Формат 60x84/16. Друк – цифровий.
Гарнітура – Times New Roman. Ум.-друк. арк. 5,13. Обл.-вид. арк. 5,50.

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців ДК № 8112 від 13.06.2024